

DESK RESEARCH

Kortlægning af viden om forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge

Indhold

1.	Baggrund	3
1.1	Ekstreme fænomener og processer online	4
1.2	Formål	4
1.3	Faglig afgrænsning	6
1.4	Centrale begreber	8
2.	Metode til udvælgelse af publikationer.....	9
3.	Læsevejledning	11
4.	Kortlægning af væsentlige fænomener	13
4.1	Politisk grooming og online rekruttering	13
4.2	Misinformation, disinformation, fake news og trolling	15
4.3	Propaganda, mobilisering og ekstremistiske narrativer	17
4.4	Konspirationsteorier og alternative forklaringer	19
4.5	Hadefulde ytringer og dehumaniseringstendenser	21
5.	Nye tendenser og udviklinger	24
5.1	Incels	24
5.2	Anti-semitisme	26
5.3	Gamificering og gamer-kultur	26
6.	Forståelser og tiltag på samfundsniveau	28
6.1	Inkluderet litteratur	29
6.2	IT-tilgange til forebyggelse	33
6.3	Inkluderet litteratur	34
7.	Viden og forebyggelsestiltag på lokalt niveau	39
7.1	Inkluderet litteratur	39
8.	Viden og forebyggelsestiltag på individniveau.....	43
8.1	Inkluderet litteratur	44
9.	Viden og forebyggelsestiltag på uddannelsesniveau	50
9.1	Inkluderet litteratur	50
10.	Opsamling	56
11.	Bilag 1- Metode	58
12.	Bilag 2 – Litteraturlister	66
12.1	Litteratur relateret til forskningsspørgsmålene	66
12.2	Litteratur relateret til IT-tilgange til forebyggelse/Big Data	71

1. Baggrund

Internettet og de sociale medier har skabt en ny social virkelighed, hvor brugere kan interagere med hinanden og potentielt set skabe nye former for fællesskaber og dele viden af hidtil uset omfang. Men internettet er også blevet en arena, hvor ekstremistiske grupper og individer har adgang til at dele hadefuldt eller polariserende indhold og komme i kontakt med børn og unge, der kan risikere at blive draget af eller manipuleret til at dele eksempelvis racistiske udsagn vendt mod en bestemt gruppe eller videoer med voldsomt indhold.

Børn og unge risikerer i dag hyppigere i deres online liv at støde på indhold eller ideologiske holdninger, som kan karakteriseres som ekstremistisk. Det kan være ubehagelige konspirationsteorier eller pranks, der dukker op på spilleplatforme, og som formidler dehumaniserende opfattelser af andre. Og endelig er det blevet nemmere for børn og unge selv at opsøge de sociale medier og platforme med ekstremistisk materiale, fx på 4Chan, lukkede Discord-kanaler eller hadgrupper på Facebook, hvor de selv kan bidrage til at poste hadefuldt indhold.¹

Nye fænomener som ekkokamre, trolling, grooming, misinformation og fake news er kommet på dagsordenen, og forskningen er i stigende grad blevet opmærksom på de mekanismer, der fører til polarisering og ekstremistisk adfærd i online fora.

I den nationale handlingsplan *Forebyggelse og bekæmpelse af ekstremisme og radikaliserings* fra 2016 fremgår følgende definition af ekstremisme:

“Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med”.

Ekstremistiske miljøer og ideer er ofte karakteriseret ved:

- Manglende respekt for andre menneskers frihed og rettigheder
- Manglende respekt for institutioner og beslutningsprocesser i det repræsentative demokrati
- Forenkede verdensopfattelser og fjendebilleder, hvor bestemte grupper eller samfundsforhold ses som truende
- Lukkethed og fokus på et opfattet modsætningsforhold mellem 'os' og 'dem'

Der er således tale om holdninger og opfattelser, som skaber polarisering og opsplittning mellem forskellige samfundsgrupper, og som fører til en dehumanisering af andre, der udelukkende er kategoriseret i kraft af deres køn, seksualitet, etnicitet, hudfarve, tro, udseende eller sociale status. Dehumanisering betegner en nedvurdering af grupper eller individer, der ikke tildeles status som ligeværdige mennesker, hvilket kan føre til umenneskeliggørelse.

---

¹ På sociale netværk som 4chan og 8chan er sidernes anonyme brugere blevet beskyldt for at sprede hadefulde budskaber og opfordringer til vold, f.eks. i forbindelse med masseskyderiet i Christchurch, New Zealand i 2019.

1.1 Ekstreme fænomener og processer online

Der er mange veje ind i ekstremisme og ekstremisme online skal altid ses i en større sammenhæng, hvor der er forskellige indfangningsprocesser i spil. Der kan både være tale om politisk-ideologisk motiverede handlinger/budskaber, hvor de unge selv opsøger miljøer. Det kan fx være på grund af nysgerrighed eller i en søgen efter et tilhørsforhold, hvor de bliver tiltrukket af nogle bestemte grupper, og bevidst er med til at sprede hadefulde ytringer eller ekstremistisk materiale. Der kan også være tale om ikke-intenderede handlinger/budskaber, som når de unge bliver grebet af en stemning, og kommer til at like, dele og kommentere indhold med hadefuld, krænkende eller truende karakter, der ikke desto mindre bidrager til samme tendenser. De ikke-intenderede handlinger/budskaber kan have personer eller grupper af personer som afsender, men også afstedkommes af algoritmer, som spreder misinformation og fake news.

Bevæggrundene hos de unge, der deltager i eller har berøring med ekstreme fænomener, behøver således ikke at være intentionelle. Deres handlinger er ikke nødvendigvis udtryk for, at de eksempelvis ønsker at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger. Ekstreme fænomener har imidlertid altid nogle negative konsekvenser for individet og for det sociale, og kan i nogle tilfælde resultere i ulovlige handlinger, uanset om det er intenderet eller ej.

Ekstremisme online kan ikke adskilles fra offline processer, og det, som sker online, skal altid ses i en kompleks sammenhæng, hvor der er mange forskellige psykologiske, sociale og samfundsmæssige faktorer i spil (Nettets vildveje/Medierådet 2018). De unges online liv udvikler sig hele tiden. Nye tendenser kommer til og de sociale medier og platforme ændrer sig med en hastighed, der kan gøre det vanskeligt for forskningen at nå at forstå og beskrive fænomenerne og processerne, inden nye fænomener opstår.

Unge online liv i dag er væsentligt anderledes end for blot 10-15 år siden. For det første er de mere 'på' og en stor del af deres sociale liv foregår online med daglige rutiner, hvor de systematisk tjekker bestemte platforme (Boyd 2014). Kontakter og tætte venskaber opstår som en naturlig ting online, uden at de unge møder hinanden i det fysiske liv. For det andet har de sociale medier og delingsplatforme som fx Snapchat, Tik Tok, Facebook og YouTube gjort det muligt i højere grad at medvirke til at sprede og dele indhold, som således udbredes til et større publikum, der igen kan dele og sprede indhold. For det tredje foregår der en interaktion mellem de enkelte medier og platforme. Eksempelvis er børn og unge, der gamer, ofte samtidig aktive på andre platforme såsom lukkede Facebook-grupper eller Snapchat, hvor ting, der foregår i spillet, kommenteres. Ondskabsfulde kommentarer, rygtedannelser og krænkende indhold kan således spredes fra en platform til en anden og udvikle sig parallelt med offline handlinger.

1.2 Formål

I den nationale handlingsplan for *Forebyggelse og bekæmpelse af ekstremisme og radikaliserings* fra 2016 fremgår det, at der er

”behov for en flerstrengt indsats for at bekæmpe ekstremistisk propaganda og forebygge radikaliserings via internettet og sociale medier. Udbredelsen af ekstremistisk online-indhold skal begrænses, ekstremistiske budskabers appel og tiltrækningskraft skal svækkes, og unges modstandsdygtighed over for ekstremistisk propaganda skal styrkes.”

Vedrørende ekstremisme online står der i den nationale handlingsplan, at:

"Ekstremistiske miljøer udnytter systematisk internettet og sociale medier som platform til at sprede propaganda, rekruttere nye tilhængere og koordinere aktiviteter, og de opnår hurtig spredning af symboler, billeder, film, musik og nyheder med antidemokratiske og voldelige budskaber."

En stor del af udbredelsen af fjendebilleder, dehumanisering af individer og grupper og polarisering mellem grupper foregår i dag online på sociale medier og platforme, derfor er det i fremtiden centralt at fokusere på de mekanismer, der særligt vedrører internettet og de sociale medier, når det handler om veje ind i ekstremisme.

Forskning om ekstremisme er langt mere udbygget end forskning om forebyggelse af ekstremisme. Hvor der gennem de seneste år både i Danmark og internationalt efterhånden har opbygget sig en solid forskningstradition inden for ekstremisme generelt og til dels inden for forebyggelse, har feltet omkring ekstremisme online og de veje ind i ekstremisme, der foregår via nettet, færre år på bagen. Forskningsfeltet om forebyggelse af ekstremisme online savner fortsat teoretisk klarhed og empirisk tyngde og dette på trods af, at ekstremisme online efterhånden indgår som et væsentligt element i både internationale (EU), nationale, regionale og lokale forebyggelsesinitiativer og handlingsplaner.

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme (herefter benævnt centeret) har iværksat en 'Kortlægning af viden til brug for udvikling af uddannelse om forebyggelse af ekstremisme online for kommunale medarbejdere, der arbejder med børn og unge.' Det sker på baggrund af initiativet i den nationale handlingsplan om at begrænse udbredelsen af ekstremistisk online-indhold, at svække ekstremistiske budskabers appel og tiltrækningskraft og styrke unges modstandsdygtighed over for ekstremistisk propaganda.

I forbindelse med kortlægningsopgaven indgår en desk research, en kortlægning af nationale vidensmiljøer og aktører, afholdelse af en co-creation workshop, udvikling og gennemførelse af uddannelse af kommunale medarbejdere samt udvikling af en uddannelsesmanual.

Formålet med denne desk research, som er en del af kortlægningsopgaven, er at afdække og identificere eksisterende viden om ekstremisme online med fokus på forebyggelse for at få et bredt overblik over, hvad der tidligere er blevet arbejdet med nationalt og internationalt, samt hvordan væsentlige fænomener er defineret og forstået. Den opnåede viden skal anvendes til at udvikle uddannelsesforløbet for kommunale fagprofessionelle, som arbejder med børn og unge. Uddannelsen skal bidrage til at give viden og redskaber til at arbejde forebyggende med ekstremisme online, herunder udvikle metoder til at indgå i dialog med de unge, så de får redskaber til at forholde sig kritisk til det, de møder på nettet, og selv kan involveres i aktiviteter, der forebygger ekstremisme online.

Formålet er således at samle viden om og beskrive videnslandskabet på området på en måde, hvor den tilgængelige viden kan bringes i spil i centerets forebyggende arbejde, navnlig i forhold til rådgivningen til de kommunale aktører, der arbejder for at forebygge ekstremisme online.

Ligeledes kan desk researchen pege på, hvor der mangler solid viden. Dette kan bidrage til at belyse, hvor fremtidig forskning og indsatser bør sætte ind, således at den danske indsats rettet mod ekstremisme online og veje ind i ekstremismen fortsat kan styrkes i centerets arbejde.

1.3 Faglig afgrænsning

Desk researchen er foretaget på baggrund af to overordnede undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilken viden eksisterer der om ekstremisme online og veje ind i ekstremisme med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om en række fænomener, der er vurderet særlig relevante for at forstå de indfangningsprocesser, der kan foregå på nettet?
2. Hvilken viden eksisterer der om forebyggelse af ekstremisme online med henvisning til fænomenerne med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om målgrupper, metoder, værktøjer og organisatoriske strukturer, der understøtter den forebyggende indsats?

De to spørgsmål inddrager en række fænomener, der er identificeret og kvalificeret i samarbejde med centeret og i dialog med den forskningsgruppe, der har foretaget kortlægningen og udviklet uddannelsen 'Børn og unges online-liv på kanten' om forebyggelse af ekstremisme online.

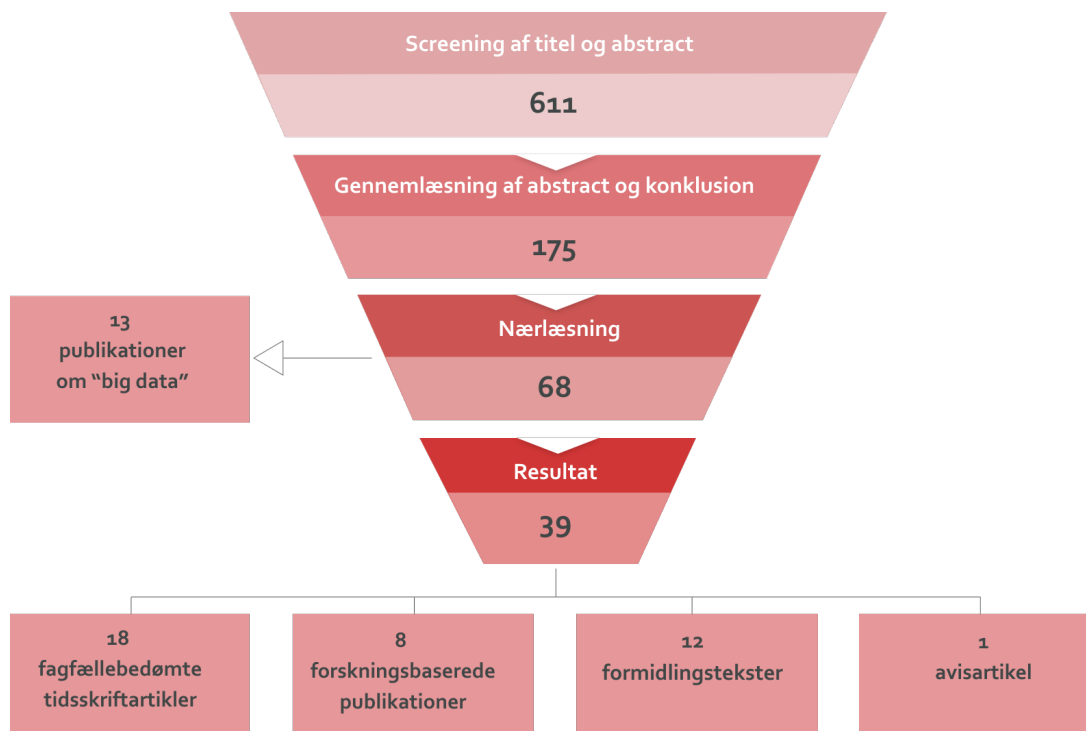
Det drejer sig om følgende fænomener:

- Politisk grooming og online rekruttering
- Misinformation, disinformation, fake news og trolling
- Propaganda, mobilisering og ekstremistiske narrativer
- Konspirationsteorier og alternative forklaringer
- Hadefulde ytringer og dehumaniseringstendenser

Der er i forbindelse med desk researchen gennemført en bred afsøgning og screening af relevant national og international forskning og viden publiceret fra 2010-2019, der kan opdeles i

- fagfællebedømte tidsskriftartikler
- forskningsbaserede publikationer, herunder monografier
- formidlingstekster, herunder materiale, som er tilgængeligt online
- avisartikler og publikationer, som har kunnet downloades fra nettet

I alt er 611 publikationer gennemgået i den brede screening. Heraf er 39 publikationer udvalgt som basis for at udarbejde rapporten, og yderligere 13 dokumenter er udvalgt i forhold til kapitlet om IT-tilgange til forebyggelse.

Udvælgelsen er foretaget på baggrund af en række emnemæssige og metodiske kriterier, herunder at viden skal være overførbart og relevant i forhold til den danske forebyggelses kontekst, at viden skal være overførbart til et børne-/unge og/eller et uddannelsesperspektiv, og at forebyggelsen skal være relevant i forhold til et online-perspektiv. Af hensyn til overførbart og relevans for den danske forebyggelses kontekst er der især udvalgt publikationer, der har fokus på en nordisk, europæisk og anglo-amerikansk kontekst, samt online fænomener med betydning for vestlige lande.

Det er desuden tilstræbt at inkludere litteratur, der afspejler viden om forskellige ekstremistiske miljøers ageren og tilstedeværelse på nettet, eller viden der omhandler generelle træk, og går på tværs af de enkelte ekstremistiske miljøer.

Den inkluderede viden har primært fokus på ekstremistisk islamisme og højreekstremisme. Det har ikke været muligt at indhente viden om venstreekstremistiske online fænomener, idet der ikke er identificeret relevant litteratur om dette emne gennem søgningen.

I kapitlet 'Metode til udvælgelse af publikationer' og i bilag 1 er tilgang til og resultater fra screeningsprocessen nærmere beskrevet.

Det bør understreges, at rapporten giver et billede af det aktuelle og identificerede vidensgrundlag på feltet ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv. I nogle tilfælde var den identificerede viden begrænset eller helt fraværende. Dette gælder særligt for nogle af fænomenerne, som stadig forekommer forskningsmæssigt underbelyst og dermed endnu ikke kan kortlægges gennem en vidensøgning.

Det betyder imidlertid ikke, at viden om de pågældende emner ikke er relevant, men blot at den endnu ikke findes, og dermed ikke kan indgå som grundlag for rapportens afdækning.

Den fremsøgte og kortlagte viden er således på ingen måde udtømmende for viden om ekstremisme online og forebyggelse heraf, men et udtryk for den viden, der er vurderet mest meningsfuld ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv samt ud fra behovet for viden om de bekymringsfænomener, der særligt knytter sig til børn og unges onlineliv.

1.4 Centrale begreber

I desk researchen følger begrebsforståelsen af "ekstremisme" og "radikalisering" forståelsen fra den nationale handlingsplan for forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings fra 2016. Begrebsforståelsen fremgår af boksen nedenfor.

Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med. Betegnelsen omfatter blandt andet venstre- og højreekstremisme og ekstremistisk islamisme.

Radikalisering betegner en kortere eller længerevarende proces, hvor en person tillukter sig ekstremistiske synspunkter eller legitimerer sine handlinger på grundlag af ekstremistisk ideologi.

Det er vigtigt at bemærke, at forskere og praktiker kredse ikke er nået til enighed om en fælles forståelse af begreberne radikaliserings og ekstremisme. Især begrebet radikaliserings er vanskeligt, idet der er mange forskellige opfattelser af, hvad det dækker over. Derfor anvendes i desk researchen det mere neutrale begreb 'veje ind i ekstremisme', som ikke bygger på en bestemt opfattelse af, hvordan radikaliserings foregår.

Tilsvarende findes der en række forskellige antagelser om, hvordan unge påvirkes af deres online liv og adfærd samt en række forskellige hypoteser om den reelle effekt af ekstremistisk indhold online og rekrutteringsprocesser. Der anvendes i de gennemlæste publikationer en række forskellige begreber til at beskrive ekstremisme online, på trods af at fænomenerne kan være de samme.

I den forbindelse bør også nævnes, at den generelle uenighed, der gør sig gældende i forhold til at forstå og beskrive selve de fænomener, der knytter sig til ekstremisme online også kan ses i den del af litteraturen, der har et forebyggelsesafsæt. Eksempelvis er der i forskningen generelt stor uenighed om effekten af at præsentere unge for modnarrativer, og hvordan sådanne modnarrativer kan og bør formuleres.

Rapporten tager afsæt i det vidensbehov, som er defineret af centeret samt vidensbehovet hos fagprofessionelle i særdeleshed, som er blevet afdækket i forbindelse med udvikling af uddannelsen 'Online-liv på kanten'. Rapporten tilstræber at analysere og beskrive fænomenerne på tværs af forskning, der opererer med forskellige definitioner af ekstremisme online og som omhandler forskelligeartede fænomener, fordi det i analysen er vurderet, at denne viden har relevans for den danske forebyggelsesindsats. Begreberne og forståelserne er imidlertid oversat til en dansk ramme, ligesom publikationerne er udvalgt ud fra deres relevans for en dansk forebyggelsesammenhæng knyttet til børn og unge.

Hensigten med rapporten er at give de fagprofessionelle et stærkere vidensafsæt i deres arbejde med at forebygge ekstremisme online. Den primære målgruppe er således fagprofessionelle i kommunerne og andre steder med børn- og ungekontakt fx SSP-medarbejdere, mentorer, klubmedarbejdere, pædagoger med videre.

2. Metode til udvælgelse af publikationer

I dette afsnit redegøres der kort for desk researchens metode. En uddybet gennemgang findes i bilag 1.

Identificeringsarbejdet har taget udgangspunkt i en tre-trinsraket:

- En systematisk databasesøgning i relevante nationale og internationale databaser
- Håndholdt søgning gennem dialog med centeret samt en række videnspersoner på området
- Snowballingmetoden ved publikationer fundet gennem allerede lokaliseret litteratur

Til begge undersøgelsesspørgsmål er der inkluderet forskningsbaserede undersøgelser, analyser og publikationer af forskningsmæssig karakter såvel som evalueringer eller analyser gennemført af konsulenthuse, tænketanke og offentlige eller private organisationer.

Der er således søgt efter en bred form for metodiske design, herunder systematiske reviews, eksperimentelle design, kvasi-eksperimentelle design samt kvalitative og kvantitative undersøgelsesdesigns. Desuden er der inddraget publikationer af forskningsformidlende karakter, om end det har været et krav, at publikationen kan downloades eller tilgås som et selvstændigt dokument.

Efter søgningerne blev der fundet 611 publikationer. Samtlige af disse blev herefter screenet gennem tre forskellige screeningsfaser.

I den første fase blev publikationerne systematisk kritisk vurderet på titel- og abstractniveau ift. vurdering af indholds- og kildemæssig relevans. Hvis der var tvivl, gik publikationerne med videre til fase 2. Dette førte til en frasortering af 436 publikationer.

I første screeningsfase viste der sig at være en relativt stor andel af publikationer, der undersøgte og gjorde rede for teknologiske systemer til at forebygge ekstremisme online. Disse publikationer blev sorteret fra, idet det blev vurderet, at det ikke vil være relevant i forhold til arbejdet med at udvikle det vidensbaserede uddannelsesforløb til kommunale fagprofessionelle. Alligevel er der udarbejdet et kort afsnit om de udvalgte undersøgelser for at formidle et indblik i den type forskning. Dette afsnit bygger på 13 publikationer, der fremgår af bilag 2.

I anden fase blev de resterende 175 publikationer vurderet på baggrund af abstracts og konklusioner ift. emne og indhold. Her blev yderligere 107 publikationer sorteret fra.

Ved tredje screening blev de udvalgte 68 publikationer nærlæst og vurderet ift. deres relevans og overførbarhed i relation til børn og unge i en dansk kontekst og her endte vi på 39 publikationer.

Desk researchen er således bygget op omkring 39 publikationer, herunder 18 fagfællebedømte tidsskriftartikler, 8 forskningsbaserede publikationer, 12 formidlingstekster samt 1 avisartikel.

Samtidig må det her til sidst nævnes, at de inkluderede publikationer ikke nødvendigvis er udtømmende for den viden, der findes på området. Dette skyldes især, at onlinefeltet indenfor ekstremisme er et ekspansivt område, og at der derfor hele tiden bliver fokuseret på og opstår nye

fænomener og områder, som der ikke nødvendigvis parallelt bliver publiceret om på et videnskabeligt niveau.

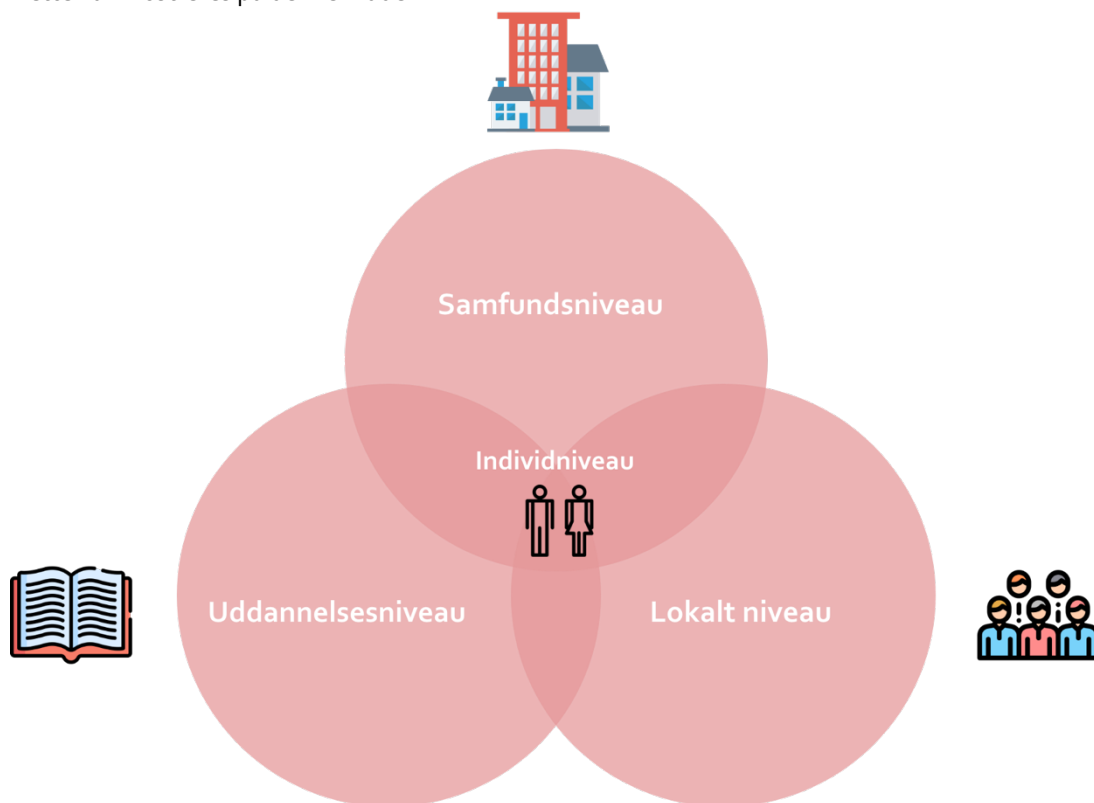
Derudover er det også muligt, at der ville kunne forefindes relevant litteratur under andre begreber og søgetermer, end dem vi har anvendt i denne kortlægning.

Desk researchen skal derfor ses som et øjebliksbillede af den viden, der er tilgængelig lige nu.

3. Læsevejledning

Læsninger på tværs af litteraturen og på tværs af rapportens to forskningsspørgsmål har givet anledning til at fokusere på særligt fire niveauer. Et samfunds-, et lokalt- et individ- og et uddannelsesniveau.

Dette kan illustreres på denne måde:

Selve rapporten er, udover konklusionen, delt op i seks emner (kapitel 4-9).

I kapitel 4 præsenteres og udfoldes en række af de fænomener, der har vist sig at være gennemgående i den udvalgte og inddragne litteratur, og i kapitel 5 beskrives en række nye tendenser og udviklinger.

Kapitel 6 beskæftiger sig med forebyggelse af ekstremisme online på et samfundsniveau. Her gennemgås de hovedpointer og fund, der knytter sig hertil, ligesom der også præsenteres et selvstændigt afsnit om de mere teknologiske forebyggelsesmetoder som litteraturen også har vist, fylder en del på dette område.

I kapitel 7 er fokus på det lokale niveau, og det tydeliggøres hvordan særligt lokalområdet, og de lokale aktører er væsentlige medspillere i forebyggelsen af ekstremisme online.

Kapitel 8 viser hvilke tendenser, der er på individniveauet, og kapitlet trækker pointer frem, der i særlig grad knytter sig til individorienterede forklaringer på, hvorfor og hvordan børn og unge kan genkendes som i risiko for at møde ekstremisme online, samt at kunne blive radikaliseret på nettet.

I kapitel 9 vrides linsen en sidste gang, og der redegøres for, hvordan en del af publikationerne peger på uddannelsessektoren som et sted med et særligt ansvar for forebyggelse af ekstremisme online.

4. Kortlægning af væsentlige fænomener

I dette kapitel gives en introduktion til og forståelse af centrale begreber og fænomener, som knytter sig til ekstremisme online og som anvendes i den inkluderede litteratur. Fænomenerne er opdelt ud fra analytiske sondringer foretaget på baggrund af den analyserede litteratur.

I de analytiske sondringer inddrages grænsefænomener, som ikke nødvendigvis direkte kan karakteriseres som ekstremistisk indhold, men som under visse omstændigheder kan trække i den retning. Det drejer sig eksempelvis om konspirationsteorier eller misinformation, som ikke i sig selv er ulovligt, men som, når det indgår i ekstremistiske narrativer, bidrager til at skabe polarisering og fjendebilleder.

Endelig er der lagt vægt på, at den viden om fænomenerne, som publikationerne fremhæver, har relevans for forebyggelse af ekstremisme online. Forebyggelsesperspektiverne vil blive yderligere udfoldet i løbet af rapporten.

4.1 Politisk grooming og online rekruttering

Grooming er blevet et centralt begreb i ekstremisme- og forebyggelseslitteraturen, fordi det meget præcist beskriver, hvordan hvernig og rekruttering til ekstremistiske miljøer foregår. Med grooming henvises der til en bestemt indfangnings- eller hverningsstrategi, som særligt forbindes med det at være online, og som dermed kan bruges til at karakterisere nogle af de processer, der foregår online.

Begrebet grooming kendes fra forskningen i seksuelle krænkelser, hvor det beskriver den proces der foregår, når en krænker, ofte uden direkte brug af fysisk vold eller trusler overtaler, bearbejder, forfører og manipulerer en mindreårig til et seksuelt betonet forhold på den voksnes præmisser (Lange 2018). Gennem de seneste år har der været en voksende opmærksomhed på og bekymring for ekstremistiske gruppers og individers brug af sociale medier og platforme, hvor mange unge færdes, til at rekruttere på en lignende måde, som man kender fra personer, der misbruger børn seksuelt. Grooming er således blevet et begreb, der også anvendes i ekstremismeforskningen til at beskrive de processer, hvormed børn og unge indvilliger i at deltage i politisk ekstremistiske aktiviteter online som for eksempel deling af propagandavideoer eller spredning af hadretorik på sociale medier.

En groomer fungerer som 'hverver' til en bevægelse, hvortil den unge langsomt tiltrækkes, fordi groomeren formår gradvist at vække tillid ved at give den unge en fornemmelse af at være særligt udvalgt og vigtig for både groomeren og bevægelsen (Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 47-48). Grooming-processen kan således for den unge være vanskelig at gennemskue, fordi den foregår gradvist, og fordi den unge efterhånden får en følelsesmæssig tilknytning til groomeren.

Ligesom med seksuel grooming er der med politisk grooming tale om en kompleks og individuel proces, som kan tage lang eller kort tid, hvor den eller de berørte gradvist bliver lokket eller manipuleret til ikke blot at deltage i nogle bestemte online aktiviteter, men også at overtage de synspunkter, som en gruppe eller et netværk har og som er centrale for fællesskabet (Omtanke Online 2019). Børn og unge er særligt udsatte, fordi identiteten, navnlig i ungdomsårene, er en flydende og foranderlig størrelse, som kan påvirkes af mødet med forskellige fællesskaber (Turner-Graham, 2014; Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 46). Grooming er endvidere tæt forbundet med politisk

propaganda, for så vidt at propagandaens rolle er at manipulere nogen til at handle på en bestemt måde og kan forstærke gruppedynamikker (Richards 2019). Denne tese bekræftes i Nettets Vildveje/Medierådet (2018), hvor der peges på, at propagandistiske fjendebilleder er særligt effektive, når der mobiliseres på stærke følelser såsom had og vrede. Risikoen for at møde et fællesskab baseret på vrede er stor (Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 47), eksempelvis på platforme, hvor medlemmerne udveksler racistisk ideologi og fjendebilleder rettet mod jøder eller etniske minoriteter.

Lange (2018) beskriver i et casestudie en dreng, der gennem en årrække bevæger sig på kanten af online-livet med tendenser til ekstremistiske holdninger og meninger. På baggrund af interviews med drengen konkluderes der i dette studie, at sociale medier og platforme, hvor ekstremistiske holdninger udspiller sig, har en tendens til at tiltrække unge på jagt efter et tilhørsforhold. Tendensen bekræftes i Nettets Vildveje (2018), som fremhæver, at uopfyldte behov kan drive de unge mod alternative fællesskaber, hvor ros, anerkendelse og positiv opmærksomhed bliver en væsentlig tiltrækningsfaktor.

De ekstremistiske fællesskaber tilbyder med andre ord de unge et fællesskab, som de har manglet, samt giver de unge selvtillid og ros for de ekstremistiske indlæg og billeder, de lægger op. Herved opbygges der tillid, og den unge føler sig som noget særligt, som en *udvalgt*, der *er og kan* noget særligt i fællesskabet.

Som en del af grooming-processen opstod der i dette konkrete tilfælde et vendepunkt, hvor den unge blev stillet et ultimatum om enten at blive mere radikal eller blive ekskluderet af gruppen – med det resultat, at han følte sig presset og manipuleret eller netop groomet til at overtage gruppens hadefulde synspunkter, hvis han fortsat ville være en del af fællesskabet (Lange 2018: 48).

Endnu et aspekt af grooming-fænomenet er den idoldyrkelse, der foregår i nogle ekstremistiske miljøer. Turner-Graham (2014) beskriver med henvisning til højre-ekstremistiske websites og blogs de idoliserings-mekanismer, der tiltrækker især sårbare unge til bestemte online samlingssteder, der tilbyder et fællesskab. I dette tilfælde drejer det sig om en idol-dyrkelse af nynazistiske personer, som optræder som helte i forskellige scenarier med en række popkulturelle referencer. Et eksempel er den terrordømte højreekstremist Anders Breivik placeret på jerntronen fra den populære HBO-serie Game of Thrones eller brutale SS-soldater fremstillet som rock-stjerner, som de unge bruger som figurer i cyberspace eller computerspil (Turner-Graham 2014).

Ifølge Turner-Graham (2014) er det langt fra alle unge, som dyrker og deler disse fremstillinger, der decideret tilhører ultra-nationalistiske grupper, endsiige forstår alle de nazistiske konnotationer. For de fleste indgår identificeringen med nazister i et teenageoprør, hvor figurer som Breivik i dette parallelunivers bliver den ultimative markør for rebelske holdninger og en modkultur til samfundet. Ikke desto mindre er der tale om fællesskaber, som er centreret om et had til en fjende, og hvor modet til at dehumanisere fjenden bliver dyrket.

De forebyggelsestiltag, som publikationerne peger på i forhold til grooming-fænomenet, ligger alle i forlængelse af socialpsykologiske gruppe- og identitetsteorier. Gennemgående omtales behovet for at kunne tilbyde de unge, der rekrutteres til ekstremisme online, nogle alternative, stærke, inkluderende fællesskaber med ikke-ekstremistiske identitetsmarkører (Lange 2018; Sunde 2013).

Som bl.a. Gemmerli (2015) og Lenos & Krasenberg (2017) peger på, er ekstremisme online et komplekst fænomen. Mange teorier om sociale medier og platformes betydning for veje ind i

ekstremisme er problematiske, al den stund at de hviler på for simple og problematiske radikaliseringsmodeller, der ikke tager højde for de mange forskellige problematikker, der spiller ind i radikaliseringsprocesser, herunder at størstedelen af individerne introduceres til den ekstremistiske ideologi gennem offline-socialisering. Det gælder særligt for teorier om veje ind i ekstremisme online, at de ofte mangler empirisk fundering og derfor reproducerer stereotype forestillinger om radikaliserede unge som normalitetsafvigere (Gemmerli 2015), og derfor går uden om eksempelvis velfungerende unges veje ind i ekstremisme. Alle unge, både sårbare og velfungerende unge, har brug for tryghed og et sted at høre til (Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 46), hvorfor fremtidige undersøgelser både bør fokusere på sårbare og velfungerende unge.

Selvom grooming forskningsmæssigt er belyst og undersøgt i flere publikationer, viser litteratursøgningen, at der fortsat mangler empirisk funderet forskning, der undersøger forskellige aspekter af grooming-processerne i forskellige miljøer og blandt forskellige alderstrin.

I forlængelse heraf kan nævnes et behov for mere viden om den underliggende vrede fx mod skolen eller forældre og den sårbarhed og konflikt, som fællesskaberne og deres tiltrækning er udtryk for (Lange 2018). Herunder en samfundsmæssig anerkendelse af, at unges oplevelse af afmagt, uretfærdighed og vrede er reel og udtryk for en legitim kritik af nogle dynamikker i samfundet eller i deres miljø, som individerne reagerer imod, selvom selve måden det kommer til udtryk på er illegitim (Smit & Meines 2019).

Der er fortsat behov for at uddanne fagpersonale, der forstår dynamikkerne i ungdomskulturene, idet en anerkendelse af de unges oplevelse af vrede i stedet for fordømmelse, formentlig motiverer de unge til at indgå i en dialog om deres oplevelser.

4.2 Misinformation, disinformation, fake news og trolling

I den inkluderede litteratur var der flere kilder, der handlede om misinformation, disinformation, fake news og trolling i relation til ekstremisme online. Ifølge flere publikationer må bevidst spredning af manipulerede og fejlagtige informationer opfattes som en væsentlig del af propaganda og ekstremistiske gruppers kommunikation. Ligeledes peges der på, at den teknologiske udvikling drastisk har ændret den mængde af information vi har til rådighed, ligesom vores kilder til nyheder og viden om verden er blevet udvidet betragteligt gennem de seneste år.

Fake news er kendetegnet ved, at det udgiver sig for at være korrekt information eller rigtige nyheder, og ofte ser troværdige ud, men i virkeligheden er fejlagtige (Mehlsen & Hendricks 2019: 127-129). Formålet med fake news er fx at vildlede modtageren, at udbrede propaganda og tjene penge på webtrafikken, hvilket ofte er skjult for modtageren, fordi de falske nyheder fremstår ægte og ligner rigtige nyhedshistorier. Fake news kan derfor også være vanskelige at opdage og falsificere, dvs. tilbagevise. Fake news består således af falske eller udokumenterede påstande, fordrejninger og manipuleret billed- og videomateriale, fra seriøst udseende webadresser, som tilsammen virker som vildledende misinformation (Mehlsen & Hendricks 2019: 132).

Ifølge Mehlsen & Hendricks (2019) er misinformation sjældent helt falsk, men rummer derimod elementer af sande påstande, som fordrejes, så de fremstår troværdige, og så læseren kommer til at tro, at historien er sand.

Når misinformation formidles bevidst, er der tale om disinformation (Mehlsen & Hendricks 2019: 129). Denne definition bekræftes af Nettets Vildeveje/Medierådet (2018: 23), som definerer

disinformation som bevidst vildledning af modtageren, hvormed modtageren kan snydes til at tro på informationen. I modsætning til disinformation har misinformation ikke altid en bevidst hensigt bag – det kan ske, at de, der videregiver misinformation reelt tror, at informationen er sand og videregiver den i overbevisningen om, at den bygger på kendsgerninger (Omtanke online 2019).

Det er en væsentlig pointe, at fake news og misinformation altid har eksisteret, men i dag har langt bedre vækstbetingelser, idet det kan produceres, så det ser professionelt ud og spredes langt hurtigere på de sociale medier, hvor det bliver ved med at cirkulere, på trods af at det er blevet tilbagebevist som misinformation (Mehlsen & Hendricks 2019: 128; Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 24). Alt kan i princippet ende med at gå viralt, hvis tilstrækkeligt mange mennesker falder for det (Omtanke online 2019).

Med fænomenet trolling er der tale om personer eller robotter med kendte eller anonyme online-profiler, der deltager i debatter på de sociale medier for at provokere og piske en stemning op (Omtanke online 2019). 'Bot-nets' eller internetrobotter er programmer med falske profiler, der imiterer menneskelig adfærd i debatter på de sociale medier. Via profilen spredes der automatisk information i netværket, med det resultat at der opstår 'norm hacking', dvs. en form for automatiseret gruppepres, hvor nogle bestemte holdninger eller normer hypes, således at de fremstår langt mere udbredte og populære, end tilfældet er (Mehlsen & Hendricks 2019: 143; Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 28). Det kunne eksempelvis være højreekstremistiske eller racistiske budskaber, som udbredes automatisk af robotter med det formål at få holdningerne til at virke mainstream og blive accepteret af flere.

Internet-troldene kan imidlertid også være mennesker, typisk unge studerende i østeuropæiske lande, som er ansat af organisationer eller grupper til systematisk at sprede reklamer eller påvirke debatten på de sociale medier, fx ved at sprede regeringsvenlige kommentarer eller dele en bestemt politikers budskab (Nettets Vildveje/ Medierådet 2018: 29).

Som Richards (2019) gør opmærksom på, har vi i dag på sin vis langt større magt over, hvilke kilder til viden vi vil benytte, samt hvilke narrativer vi foretrækker, men tilsvarende har vi ofte lige så vanskeligt ved at afgøre, om informationen er falsk, gentaget eller manipuleret.

Ekstremistiske gruppers brug af fake news er kendetegnet ved ophobning af fakta taget ud af deres kontekst, ikke ulig den måde konspirationsteorier bruger fakta på (Smit & Meines 2019).

Stigningen i misinformation og fake news har medført bekymring om, hvilken effekt individers fejlagtige opfattelser har for de valg vi træffer i livet. Disse bekymringer bekræftes af Mehlsen & Hendricks (2019), som peger på, at misinformation udgør en stigende trussel mod demokratiet, idet det sår splid mellem grupper, øger mistilliden til demokratiet og politikerne samt medfører en relativisme, hvor forskellen mellem sandt og falsk sløres.

Som Hameleers & van der Meer (2019) peger på, kan misinformation få stor betydning for samfundsmæssig polarisering, idet fejlopfattelser får en særlig styrke, når de indgår i politiske opfattelser og ideologier.

I den psykologiske forskning har man afdækket, hvordan kognitiv bias påvirker vores opfattelser – dvs. i hvor høj grad vi har en tendens til at udvælge og tro på information, der bekræfter vore verdensbillede og fravælge de kilder, som kommer i uoverensstemmelse med vore eksisterende

overbevisninger. De fleste af os tenderer til at tro på information, der bekræfter vore overbevisninger, om end det ofte sker ubevidst.

Inden for journalistikken har fakta-tjek gennem de seneste år fået en større betydning og i forlængelse af dette fænomen har Hameleers & van der Meer (2019) i en større kvantitativ undersøgelse analyseret effekten af politisk fakta-tjek, i forhold til at dæmme op for effekterne af den stigende misinformation. De konkluderer, at fakta-tjek har en vis effekt i forhold til at overvinde politisk polarisering.

Selvom folk er mest tilbøjelige til at vælge fakta-tjekkere, når disse bekræfter ens holdninger, så gør fakta-tjekkere altså tilsyneladende folk mindre tilbøjelige til at blive ved med at tro på misinformationen, også selvom den bekræfter ens holdninger (Hameleers & van der Meer 2019).

Misinformation, disinformation, fake news og trolling kan ses i sammenhæng med udbredelsen af ekstremistiske narrativer og propaganda, fordi det ofte indgår som led i ekstremistiske gruppers bevidste forsøg på at skabe bestemte (falske) fortællinger om 'fjenden'.

4.3 Propaganda, mobilisering og ekstremistiske narrativer

Propaganda betegner spredning af information med det formål at udbrede nogle bestemte ideer og få folk til at handle på en bestemt måde. Propaganda og udbredelsen af polariserende narrativer bruges aktivt af ekstremistiske grupper og udgør en udfordring for forebyggelsesarbejdet (Richards 2019).

Richards (2019) og Holt et al. (2015) peger på, at de grundlæggende principper for propaganda er de samme uanset ideologisk narrativ. Analyser af ekstremistisk islamistisk propaganda kan følgelig også sige noget væsentligt om, hvordan højreekstremistisk propaganda er konstrueret. Det kan eksempelvis være i forhold til, hvordan propagandaen spiller på og skaber polarisering mellem 'dem' og 'os', så der sker en dæmonisering af 'de andre' (Brockhoff, Peters & Thorup, 2018: 199) – hvad enten 'de andre' er vesten eller muslimske indvandrere. Det kan også være i måden propagandaen spiller på følelser som frygt eller vrede, som ligeledes er et grundelement i al ekstremistisk propaganda.

Desuden fremhæves det, at propaganda i dag spiller en særlig rolle i kraft af de nye kommunikationsteknologier, der dels har gjort det nemmere at nå ud til et langt større publikum, dels har gjort det muligt at udbrede langt større mængde af misinformation, som kan bruges effektivt i propagandaen (Lenos & Krasenberg 2017).

Ifølge Richards (2019) er propaganda konstrueret på en sådan måde, at den sår tvivl om nogle bestemte aktørers troværdighed og dermed underminerer tilliden til de aktører blandt de grupper, som propagandaen retter sig imod. Ligesom med fake news er propaganda sjældent direkte løgn. Effektiv propaganda er kendetegnet ved at spille på alternative narrativer, som balancerer på kanten af disinformation (Nettets Vildveje/Medierådet 2018: 23).

De tre afgørende elementer i propaganda er angst og følelsesmæssig påvirkning, samt konstruktion af narrativer om håb og forløsning, som alle kalder på mørke og dybtliggende følelser i menneskers bevidsthed, såsom afmagt, frygt, vrede og frustration (Richards 2019).

Vellykket propaganda spiller på en underliggende frygt eller frustration, som allerede er til stede hos nogle individer eller grupper, og som gennem stærke narrativer kan forstærkes yderligere med det formål at gøre individerne modstandsdygtige overfor alternative forestillinger, der udfordrer eller sår tvivl om de ideologiske forestillinger. Den er bygget op om simplificerende binære narrativer, der opdeler verden i ven og fjende-grupper/gode og onde og som dels bygger på, dels nærer en underliggende frygt eller vrede (Smit & Meines 2019).

Denne udlægning bekræftes af Lorenzo-Dus & Macdonald (2018) som i en større undersøgelse har analyseret de narrativer af vesten, der forekommer i henholdsvis Al-Qaeda- og gruppen Islamisk Stats online-udgivelser *Inspire* og *Dabiq*. Forskerne konkluderer, at der bliver brugt tre former for 'othering', eller på dansk andetgørelsesstrategier, nemlig homogenisering, nedgørende sprogbrug samt dem- og os-italæsættelser. Vesten konstrueres med andre ord som en stereotyp, unuanceret enhed, der er kendetegnet ved immoralitet, vold og kulturel arrogance.

Tilsvarende fremstilles muslimer i de højreekstremistiske narrativer som voldelige, kriminelle og kvindeundertrykkende horder, som blot venter på at underminere de vestlige samfund indefra (Bjørge (red.) 2018).

'Syndebuksnarrativer', og det at kanalisere vrede over på en anden gruppe, er velkendt, såvel i højreekstremistisk og nazistisk ideologi samt i ekstremistisk islamisme, hvor vesten får skylden for alle muslimers lidelser gennem historien.

I en anden undersøgelse (Holt et al. 2015) af ekstremisme online, som fører til voldelige handlinger, argumenteres der ud fra to konkrete cases for, at offervideoer (med muslimer, der fremstilles som ofre for vestlige og israelske angreb) og Jihad-videoer (om muslimer, der går i væbnet kamp for Kalifatet), kan spille en rolle for individets vej til ekstremistiske handlinger, fordi de fungerer som særdeles virksomme propagandavåben. Videoerne skaber tilsammen en gensidig effektiv mobiliseringsramme, idet de:

- 1) identificerer uretfærdighed og udpeger de ansvarlige (diagnose)
- 2) beskriver, hvad der bør gøres for at genoprette retfærdighed (prognose), og
- 3) motiverer individer til at tilslutte sig væbnet kamp og deltage i genoprettelsen (motivation)

Holt et al. (2015) peger på, at jihad- og offervideoer virker stærkt rent propagandistisk, fordi de gennem brug af stærke stemningsskabende virkemidler, fx billeder og musik, skaber en effektiv politisk rammefortælling, som – i modsætning til hvad en del forskning hævder – ikke i udgangspunktet er forbundet med stærk religiøsitet. For de individer, som bliver påvirket af indholdet, er der snarere tale om politisk identifikation med en ekstremistisk gruppe, snarere end identifikation med et bestemt religiøst eller ideologisk indhold. Til at understøtte den fortolkning påviser forfatterne (Holt et al. 2015: 115), at selve det religiøse indhold i videoerne er meget overfladisk og mest består i en sloganagtig gengivelse af nogle få, udvalgte koranvers, snarere end længere religiøse forklaringer og indsigt i Islam som religion (se også Halverson & Way 2012).

Forfatterne konkluderer således, at individets vej ind i voldelig ekstremistisk islamisme ikke går gennem koranstudier eller beskæftigelse med fundamentalistisk islam, men bliver til gennem en længerevarende online påvirkning gennem denne type propagandavideoer. Der er ikke indikation for, at stærk og ekstrem religiøsitet i sig selv er en faktor, der kan føre til voldelige handlinger.

Som konsekvens heraf forholder undersøgelsen sig kritisk til både den del af ekstremismeforskningen, som hævder, at tyngdepunktet i ekstremistisk islamisme er salafisme eller andre former for fundamentalistisk religion, og til de endimensionelle radikaliseringsmodeller, som går ud fra, at voldelige handlinger altid udspringer af ekstremistiske holdninger, som dyrkes online. Individuer med ekstremistiske holdninger tyer ikke nødvendigvis til voldelige handlinger – og omvendt: Individuer kan begå voldelige handlinger uden at dyrke ekstremistiske ideer (Holt et al. 2015: 112).

Ekstremisme online kan ses som udtryk for en generel følelse af fortvivlelse og ydmygelse, som bliver drivkraft i den propaganda og i de narrativer, der udfoldes (Richards 2019: 13).

Flere forskere peger på, at den troværdighed vi tillægger en kilde, har betydning for, i hvor høj grad vi tror på den information, som vi får fra kilden (Richards 2019: 14; Lorenzo-Du s& McDonald 2018; Sunde 2013). Denne viden har stor betydning for bløde forebyggelsestiltag, hvor man arbejder med at begrænse propagandaens skadelige indflydelse på grupper og individer i form af at opbygge tillid og troværdighed.

4.4 Konspirationsteorier og alternative forklaringer

I den inkluderede litteratur er der flere publikationer, som behandler forholdet mellem konspirationsteorier og ekstremisme online.

Konspirationsteorier kan defineres som troen på, at en gruppe individer i al hemmelighed arbejder for at opnå forskellige destruktive mål (Bjørge (red.) 2018). Ifølge Brockhoff, Peters & Thorup (2018: 8) er konspirationsteorier *“antagelsen om, at der bag en bestemt hændelse kan findes en skjult plan eller årsag [...] som bevidst holdes skjult af en eller flere personer eller instanser. Konspirationsteorier tilbyder et alternativ til de officielle forklaringer og udpeger samtidig de rette skyldige og det sande hændelsesforløb.”*

Den beslægtede betegnelse ‘konspirationisme’ henviser til en bestemt virkelighedsopfattelse og verdenssyn, hvor konspirationsteorier udgør et grundlæggende element og godtages som den vigtigste forklaring på samfundsudviklingen, (Brockhoff, Peters & Thorup, 2018; Bjørge (red.) 2018).

Som Brockhoff, Peters & Thorup (2018: 197) gør opmærksom på, er forholdet mellem konspirationsteorier og ekstremisme kompleks. Man kan sagtens tro på konspirationsteorier og dele konspirationistiske teorier online uden at være ekstremist – men personer i ekstremistiske miljøer vil ofte tro på og bruge en eller flere konspirationsteorier til at bekræfte sit dualistiske verdensbillede og til at legitimere sin kamp (ibid.: 198). Konspirationsteorier bliver midlet, eller en del af det sprog, som ekstremisme udtrykker sig i, idet konspirationsteorien bekræfter ekstremisten i sit verdensbillede.

Bjørge (red.) (2018) henviser ligeledes på baggrund af international forskning til, at konspirationsteorier i sig selv ikke udgør en nødvendig betingelse for udviklingen af ekstremistiske holdninger og handlinger, og at det er undtagelsen at troen på konspirationsteorier fører til ekstremisme og vold (Bjørge (red.) 2018).

Konspirationsteorier kan ifølge Brockhoff, Peters & Thorup (2018: 199) forstærke dæmoniseringen af ‘de andre’ og “fremme selvisolering og smågrupperadikalisering”, som det for eksempel ses i bestemte tråde på 4Chan eller i lukkede Discord-kanaler.

I nogle tilfælde kan forestillingen om, at samfundet er kontrolleret af en ond og illegitim magt styrke konspirationsteoriens forestilling om en nær, overhængende trussel, som må bekæmpes ved hjælp af væbnet modstand og oprør. Eksempelvis fandt Anders Breivik ideologisk begrundelse for sine terrorhandlinger gennem deltagelse på højreekstremistiske webfora, hvor forestillingen om 'Eurabia' dyrkes (se også Turner-Graham 2014).²

Eurabia-forestillingerne bidrager til en dæmonisering og dehumanisering af muslimer generelt, og som Bjørgo (red.) (2018) gør opmærksom på, er det rimeligt at antage, at ideerne kan bidrage til en legitimering af vold mod muslimer, i det øjeblik deres menneskelighed fjernes fra dem og individerne bliver fuldstændig kollektiviseret.

Bjørgo (red.) (2018) nævner følgende typiske træk som kendetegnende for konspirationsteorier:

- Fjendebilleder. Der henvises til konspirationforskeren Jesse Walkers fjendebillede-typologi: 1. Den ydre fjende, som forsøger at invadere og ødelægge samfundet ude fra 2. Den indre fjende, som udgør en skjult nedbrydende kraft, der underminerer samfundet indefra 3. Fjenden fra oven, som henviser til magthavere og samfundets top og 4. Fjenden fra neden, som antages at være knyttet til de lavere samfundslag, fx minoritetsgrupper.
- Monologisk trossystem. Konspirationsteorier udgør et lukket verdensbillede, hvor forestillinger forenes i et gensidigt bekræftende netværk, som udelukker al information, som ikke bekræfter troen. Den monologiske form gør, at argumentationen bliver præget af fejlslutninger og af selektiv, fejlagtig og misvisende brug af data.
- Dualistisk verdensbillede. Fjenden er ond og allestedsnærværende; en 'dæmon', som bør bekæmpes. Dæmonen eller hovedfjenden er som oftest defineret som muslimer i alliance med den politiske elite.
- Apokalyptisk forestillingskompleks. Verdens undergang er nært forestående, og der må gribes til (voldelig) handling for at forhindre kollapset.
- Stereotypier. Stereotypier reducerer individet og minoritetsgrupper til nogle bestemte kollektive karaktertræk, som fikserer forskelle og fungerer som repræsentationer af anderledeshed.
- Oplevelse af 'anomi' og følelse af ressentiment. Det vil sige en generel oplevelse af samfundsmæssig lovløshed og følelse af mindreværd og afmagt.

I forskningen kobles følelsen af samfundsmæssigt kontroltab og oplevelsen af brudte sociale bånd sammen med troen på konspirationsteorier: Konspirationsteorien kan betragtes som et forsøg på at skabe ny mening og genvinde følelsen af kontrol. I den forbindelse optræder begrebet 'konspirationssnak' som kendetegnende for de konspirationistiske fortællinger på nettet, der ikke nødvendigvis rummer én færdig og afgrænset konspirationsteori, men som snarere er indforstået "uforpligtende identitetsorienteret snak" (Bjørgo (red.) 2018: 186), hvormed man som et slags mistillidsfællesskab bekræfter sig selv og hinanden i, at de autoritative samfundsmæssige fortællinger, som medierne og myndighederne repræsenterer, er brudt sammen.

De uforpligtende antydninger kan komme til udtryk i form af underliggende humoristiske, sarkastiske bemærkninger, jokes og memes, som de, der er en del af fællesskabet, kan afkode.

---

² Eurabia-konspirationsteoriene er forestillingen om, at de europæiske magthavere i ledtog med den muslimske verden er ved at omdanne Europa til et kalifat, et såkaldt 'Eurabien', hvor den europæiske majoritetsbefolkning er skiftet ud med et muslimsk befolkningsflertal.

Historisk har disse sarkastiske fremstillinger sine rødder i antisemitiske karikaturtegninger, som fremstiller jøder som griske, udspekulerede og liderlige kapitalister. Konspirationsteorier tjener således til at skabe et bestemt verdensbillede. De giver bestemte grupper en følelse af tilhør og kontrol, og kan i den forstand opfattes som et 'tryghedsskabende narrativ' (Bjørge (red.) 2018: 188).

En gruppe norske forskere har fulgt en række åbne hjemme-, nyheds- og facebooksider fra det yderste højre, og konkluderer, at selvom det sker sjældent, så kan der forekomme opfordringer til vold mod muslimer, bl.a. på Stopp Islamiseringen av Norges (SIAN) hjemmeside (Bjørge (red.) 2018). Publikationen konkluderer, at netsiderne "*får karakter af ekkokamre med et klart monologisk præg*" (Bjørge (red.) 2018: 223), at den islamofobe konspirationssnak har et apokalyptisk præg, hvor "*opfordringen til at gøre noget før det er for sent*" dominerer, at der er tale om sammenfald med hadefuld retorik, hvormed konspirationssnakken kan siges, at "*bidrage til en eskalering af hadudtryk*" og racisme (226) og endelig, at konspirationsteorier "*tilfredsstiller vigtige legitimerings- og forklaringsbehov for personer med yderliggående, afvigende og marginale opfattelser.*" (227). Ligeledes skaber konspirationsteorier en fælles følelse af frygt og sammenhold i en gruppe eller et netværk, og i den forstand mener forfatterne, at konspirationsteorier kan bidrage til ekstremisme og legitimere brug af vold, også selvom der ikke er en direkte kausalforbindelse mellem konspirationsteorier, ekstremisme og vold.

Lenos & Krasenberg (2017) fremhæver, at digital dannelse kan bidrage til at forebygge ekstremisme online, særligt i forhold til at styrke børn og unges kritiske tænkning og kompetencer til at gennemskue propaganda, fake news og konspirationsteorier. Det fremhæves, at skolen har et særligt mellemværende med konspirationsteorier, idet teorierne direkte underminerer lærernes autoritet og undervisningens indhold ved at afvise de etablerede fortællinger. Dermed tjener de til at stabilisere den rolle lærere og skolen spiller i de unges liv ved at generere mistillid til myndighederne og de demokratiske institutioner og skabe usikkerhed (Lenos & Krasenberg 2017: 4). Endelig fremhæves kløften mellem lærere og elever, som opstår ved, at lærerne end ikke er klar over, hvilke narrativer nogle elever tror på, og ikke ved hvordan de skal indgå i dialog med eleverne om de konspirationistiske forestillinger.

4.5 Hadefulde ytringer og dehumaniseringstendenser

Forskningen har været optaget af den polarisering, der foregår i online fora mellem forskellige grupper, hvor det nedsættende og ekstremistiske indhold fører til undergravning af demokratiske frihedsrettigheder og/eller dehumanisering af grupper eller individer, der er kategoriseret i kraft af deres køn, seksualitet, etnicitet, hudfarve, tro og sociale status.

Det ekstremistiske indhold kan tage form af såkaldt 'hate speech' eller på dansk hadefulde ytringer eller hadretorik mod bestemte personer eller grupper, og undertiden udvikler disse fora sig til deciderede ekkokamre, som får lov at leve deres eget, afsondrede liv (Lenos & Krasenberg 2014).

Online had kommer til udtryk gennem anstødelig, sårende eller truende tekster eller sprog i form af opslag, kommentarer, tekstbeskeder, videoer eller billeder. Det er direkte eller indirekte målrettet individer eller grupper defineret på baggrund af køn, seksualitet, race, nationalitet, religion, handicap, eller mod individer, der på anden vis repræsenterer en bestemt gruppe (Wachs et al. 2019).

Ekkokamre er små deloffentligheder eller subkulturer, hvor bestemte holdninger og normer for adfærd får lov at dominere, og hvor deltagerne gensidigt bekræfter hinanden i en bestemt opfattelse

eller et bestemt verdensbillede, som yderligere dyrkes og udvikles i fællesskabet. Eksempler på fora hvorpå denne type retorik kan udspille sig, er lukkede Facebook-grupper, Reddit, 4Chan, Snapchat m.fl.

Et kendt dansk eksempel var den nu lukkede Facebook-gruppe Offensimentum med over 100.000 medlemmer, som blev oprettet i 2016 og lukket igen i 2017 på grund af den hadefulde tone (Lange 2018).

Bjergo (red.) (2018) peger på, at ekkokamrene kan føre til en normalisering af holdninger og sprog, som normalvis anses for uacceptable. Det fører til en problematisk adfærd blandt de unge, fordi subkulturen får en negativ socialiserende effekt, hvor de mest ekstremistiske holdninger kommer til at repræsentere gruppen.

Der peges endvidere på forskellige polariserings- og overskridelsesdynamikker, hvor de unge overgår hinanden i grov retorik, fordi de hårdeste ytringer giver størst anerkendelse inden for gruppen (Lange 2018; Turner-Graham).

Navnlig Lange (2018) og Sunde (2013) peger i deres casestudier på, at manglende positiv respons og bekræftelse på en persons tilstedeværelse på et online forum kan føre til yderligere radikaliserings af ytringerne - for at opnå positiv bekræftelse og beundring fra netværket.

Andre dele af forskningen (McGonagle 2012) peger desuden på, at der mangler klare og præcise definitioner af selve begrebet hadretorik, der dækker over et bredt spektrum af forskellige udtryk, hvis styrke og grad af grovhed varierer. Når der ikke findes klare definitioner af, hvad hadefulde ytringer dækker over, hvilke typer der findes, eller hvornår noget kan defineres som hadretorik, kan det være vanskeligt at bekæmpe det effektivt, da der eksempelvis opstår usikkerhed om, hvornår det lovgivningsmæssigt overhovedet kan fjernes fra de sociale medier.

Hvis myndighederne og de sociale medieudbydere ønsker at bekæmpe det mere effektivt og fx fjerne hadefulde ytringer, er det nødvendigt med begrebslig præcision, således at der reelt er mulighed for juridisk at fjerne indhold og eventuelt retsforfølge udøvere af hadretorik (McGonagle 2012).

Generelt mangler der flere longitudinale undersøgelser, det vil sige undersøgelser, der undersøger en udvikling over tid af de mere varige effekter/påvirkninger af personer, der udsættes for og/eller er udøvere af hadretorik. Eksempelvis mangler der fortsat klart empirisk belæg for påstanden om hadretorikkens radikaliserings effekt (Gemmerli 2016). Wachs & Wright (2018) peger dog også på, at selvom der både nationalt og i regi af EU mangler klare definitioner af begrebet, og det således er vanskeligt lovgivningsmæssigt at gribe ind, så foregår der alligevel en række blødere tiltag for at forebygge og dæmme op for hadretorik.

Flere forskere anbefaler, at forebyggelsesindsatser bør koncentrerer om de individer, der deltager i ulovlige aktiviteter/handlinger på sociale medier og platforme eller begår politisk vold, i stedet for om de, der fremsætter ekstremistiske og antidemokratiske ytringer (Gemmerli 2016; Sunde 2013).

Gemmerli (2016) argumenterer for, at der skal gives plads til antidemokratiske og lovlige radikale ytringer i den offentlige debat som led i en mere langsigtet forebyggelsesstrategi, hvis mål er at øge demokratisk deltagelse og fremme kritisk tænkning blandt unge. Denne tilgang fremstilles

som et alternativ til de 'hårde' afradikaliseringstrategier, hvor man ønsker at normalisere 'vildfarne' unge, men ikke har blik for de frustrationer og den kritik, som ligger bag radikale holdninger. Implicit i denne opfattelse ligger et opgør med den endimensionelle radikaliseringsforståelse, der ser en 1:1 sammenhæng mellem radikale holdninger og radikale handlinger.

Endelig diskuterer en del af forskningen, hvorvidt det overhovedet er en fordel at fjerne ekstremistisk indhold og hadretorik. Argomaniz (2015) peger på, at det i et forebyggelsesperspektiv formentlig er langt mere frugtbart for myndighederne at overvåge webfora med hadsk retorik og indhold, end at forbyde dem.

Dette bekræftes i Bjørge (red.) (2018), som argumenterer for, at politimyndighederne aktivt bør være til stede på nettet; både gennem egne kanaler, fx Twitter, men også ved at være synligt til stede på ekstremistiske webfora, hvor de kan monitorere og gribe ind ved eksempelvis at informere brugerne om, hvornår ytringer er ulovlige og ophavsmændene kan retsforfølges.

I Norge har politiet således positive erfaringer med at lave opsøgende og forebyggende samtaler med personer, der har skrevet hadefulde ytringer på nettet.

Ved at konfrontere udøverne af hadretorik med konsekvenserne heraf – både de juridiske i form af mulig retsforfølgelse, men også de menneskelige konsekvenser for ofrene – opnås i mange tilfælde den tilsigtede effekt, således at udøverne ikke gentager ytringerne (Bjørge (red.) 2018).

Citron & Norton (2011) peger derimod på, at techgiganterne og de sociale medieudbydere har en vigtig rolle og et samfundsmæssigt ansvar i forhold til at definere og præcisere grænsen for hadretorik og fjerne det. Dels kan de som private udbydere langt nemmere end staten forbyde hadretorik, fordi de ikke løber ind i lovgivningsmæssige dilemmaer vedrørende begrænsning af ytringsfriheden, dels har de potentiale til at fremme demokratisk dialog og medborgerskab ved at sætte transparente grænser op for, hvad der er tilladt at ytre offentligt. De kan således 'opdrage' på deres brugere ved at formulere modnarrativer og oplyse deres brugere om hadretorikkens skadelige effekter på den offentlige dialog.

5. Nye tendenser og udviklinger

I denne desk research beskrives veje ind i ekstremisme og ekstremisme online som brede og komplekse fænomener, der ikke er begrænset til én bestemt politisk ideologi.

Af relevans for den danske forebyggelsesindsats skal her, på baggrund af de udvalgte publikationer, fremhæves tre nye tendenser inden for ekstremisme online, som også forskningsmæssigt er begyndt at tiltrække sig stigende opmærksomhed. Det drejer sig for det første om den såkaldte **Incels**-bevægelse. For det andet om en opblussen af **anti-semitisme**, som er et fænomen på frem-march i en europæisk sammenhæng. For det tredje omtales kort dele af **gamer-kulturen**, hvor der kan være tale om fænomener, der befinder sig på kanten af ekstremisme online.

5.1 Incels

Incels, som er et akronym for 'involuntary celibate' (ufrivillig cølibat), er en betegnelse for ekstremistiske mandlige online-subkulturer, med rod i data-nørd kulturen, hvor omdrejningspunktet er et ekstremistisk had til kvinder og undertiden minoritetsgrupper. Diskussionerne i Incels-fora, bl.a. på sociale medier som Reddit eller 4Chan eller hjemmesiden Incels.co, handler ofte om, hvordan personerne føler sig uretfærdigt behandlet af samfundet generelt, og kvinder i særdeleshed, som omtales med nedsættende betegnelser og i et internt slang-format, eksempelvis Stacy (flot kvinde) og Becky (gennemsnitlig kvinde) (Mogensen & Rand 2019: 18).

Incels er ifølge Krüger (2019) udtryk for en selvhadende bevægelse, hvis medlemmer lider under en umoden seksualitet og manglende identitetsmæssig udvikling, som de kanalisere over i et kvindehad og en dyrkelse af en barnlig afføringsfikseret seksuel interesse. Som eksempel nævner Krüger de hyppige indlæg om tarme og afføring i Incel-fora, som rummer en blanding af både sadistiske og masochistiske elementer i deres beskrivelser af, hvordan kvinder væmmes fysisk ved Incel-mænd, men bliver seksuelt ophidset af at lugte til 'Chad'-mænds (dvs. attraktive, seksuelt aktive) prutter.

Incels-kult-personer, der står bag en række mord i USA og Canada, bliver i memes og i merchandise glorificeret som martyrer for bevægelsen, ligesåvel som deling af billeder af kvinder indsmurt i afføring fungerer som fælles referencepunkt.

Karakteristisk for disse subkulturer er ifølge Krüger (2019) en udvikling, hvor medlemmerne til at begynde med udtrykker sig med en ironisk og legende distance, hvorefter racismen og kvindehadet gradvist antager en mere ekstremistisk form, således at sprogbrug og handlingsparathed til sidst kan falde sammen.

Den politiske grooming-proces, der typisk har foregået blandt Incels på blandt andet 4chan har således handlet om at kunne overgå hinanden i at dele frastødende og ekstremt grænseoverskridende billeder ofte med referencer til afføring, analfiksering og skænding af kvinder.

Billedernes funktion er at tjene som indvielsesritual, idet de signalerer et tilhørsforhold til gruppen, og samtidig fungerer som en test af udefrakommende. Ekskrementerne bliver et våben til at holde udefrakommende på afstand. Også her er der et element af gruppeaccept- og pres gennem overskridelseshandlinger på spil.

4Chan: Et internetforum eller socialt medie, der har eksisteret siden 2003, hvor brugere anonymt kan poste og dele tekst og billeder. På 4Chan findes der mange grupper eller såkaldte subfora, hvoraf en del er nørdede, subkulturelle fællesskaber med en interessedyrkelse af eksempelvis japanske tegneserier, videospil eller amerikansk fodbold. En del grupper er også hjemsted for grænseoverskridende materiale og racistiske og kvindefjendske holdninger, ofte iblandet had til jøder, som deles massivt blandt brugerne. Kvindehad-materialet, fx billeder hvor kvinder skades, er ofte knyttet til Incels, for hvem materialet bliver identitetsskabende og fungerer som propaganda for grupperne. Desuden er der eksempler på, at terrorister som Anders Behring Breivik, Brenton Tarrant eller Alek Minassian hyldes og dyrkes som helte i grupperne.

8Chan: Også kendt som Infinitychan, er et brugerskabt socialt medie, som har eksisteret siden 2013. Ligesom 4Chan forbindes meget af interaktionen på 8Chan med grænseoverskridende og ekstremt indhold, herunder også deling af og forsvar for pædofili/børneporno samt opfordringer til masseskyderier og terrorhandlinger. 8Chan opstod som modsvar til nye regler om moderation på 4Chan, og hylder et værdisæt om ubegrænset frihed uden nogen form for moderation fra moderatorer. I august 2019 blev siden lukket ned, men spredte udgaver af sitet flourer fortsat andre steder på nettet.

Kilder:

Red Barnet: <https://redbarnet.dk/foraeldre/leksikon/hvad-er-4chan/>

Mogensen & Rand: Vrede unge mænd. Viden om ekstreme online fællesskaber, Center for Digital Pædagogik, 2019: <https://cfdp.dk/tema/vrede-unge-maend/>

Forsningslitteraturen kommer ikke nærmere ind på fænomenets omfang i Danmark og de nordiske lande, men i USA er Incels kommet højt op på den sikkerhedspolitiske dagsorden, idet flere gerningsmænd til overfald og mord på kvindelige collegestuderende har vist sig at være tæt knyttet til bevægelsen og ideologien bag Incels.

Ifølge Mogensen & Rand (2019: 17) udgør Incels en subkultur, der, grundet deres ekstreme holdninger, er "i meget høj risiko for at blive radikaliseret", om end langt fra alle, der i en eller anden forstand associerer sig med fænomenet og dyrker det online er voldssparate.

Incels er et stærkt eksempel på ekstremisme online, idet der er tale om et virtuelt fællesskab af ligesindede, som dyrker en fælles identitet centreret omkring et had til kvinder og minoriteter, og det må betragtes som en ekstremistisk og voldssparat gruppering.

Såvel Mogensen & Rand (2019) som Krüger (2019) peger på, at Incels følelse af at være ekskluderede, misforståede og uretfærdigt behandlet på sin vis har en berettigelse og således bør opfattes som et udtryk for, at nogle bestemte grupper, der har nemt ved at blive ekskluderet af det etablerede samfund, kan have en trang til at danne subkulturer, hvor man gensidigt kan bekræfte hinanden i, at det ikke er deres skyld. Måden, hvorpå Incels udtrykker deres frustration er imidlertid ikke legitim, men tværtimod ekstremistisk og potentiel voldelig.

I en forebyggelsesoptik er det derfor væsentligt at se på, hvordan inklusion af individer, der føler sig isolerede og frastødende og udtrykker sig gennem vrede mod kvinder, kan hjælpes til at indgå i positive sociale sammenhænge.

5.2 Anti-semitisme

Jødehad er blusset op igen. Ikke bare som fysiske aktioner i form af eksempelvis skændingen af jødiske gravpladser på årsdagen for krystalnatten eller dødstrusler mod jøder og trusler om angreb på jødiske institutioner.

Også på forskellige sociale medier og platforme forekommer der tydelige antisemitiske udsagn (Bjørge (red.) 2018). Særligt i nynazistiske kredse såsom Den Nordiske Modstandsbevægelse (NMR) og i forskellige diskussionstråde dyrkes påstande og narrativer om jøder, som afspejler klassisk antisemitisme.

Et centralt element i antisemitismen, som adskiller den fra mere generelt fremmedhad, er dels en grov karikering og stereotypisering af jøder, dels konspirative forestillinger om en verdensomspændende jødisk sammensværgelse - ligeledes med rod i nationalsocialistisk ideologi (Bjørge (red.) 2018). Sammensværgelsesteorien siger i korte træk, at alle jøder siden tidernes morgen har arbejdet for at ødelægge den kristne civilisation og oprette et jødisk verdensherredømme.

Anti-semitismen er dog ikke begrænset til nynazistiske kredse. Det er også en del af tankegodset i ekstremistisk islamisme samt i venstreekstremisme, hvor hadet dog mere giver sig udslag i, at alle jøder identificeres med staten Israels politik og hvad der opfattes som dens ekspanderende og undertrykkende rolle i Mellemøsten, og på den baggrund udsættes for angreb.

Bjørge (red.) (2018) gør opmærksom på, at der på mange højreekstremistiske fora optræder et tve-tydigt forhold til jøder og antisemitisme. Islamofobe, højreradikale fora er i udgangspunktet og som oftest Israel-venlige, men forestillingen om, at jøderne står bag den muslimske indvandring til Europa dukker stadig hyppigere op .

I undersøgelsen, som bygger på kvalitative analyser af en række højreekstremistiske hjemmesider, Facebook-sider, Youtube- og Twitterkonti, er forskerne to gange stødt på konspirationsteorier om at Mossad, den israelske efterretningstjeneste, stod bag angrebene i Oslo og på Utøya den 22. juli 2012. Anders Breivik var ifølge teorien blot brugt som 'false flag' dvs. en syndebug, der skulle skjule, at massakren var planlagt som en hævnaktion, efter at Norge havde anerkendt Palæstina som stat.

Konspirationsteorierne og narrativerne er eksempler på, hvordan antisemitiske konspirationsteorier trives i bedste velgående på ekstremistiske fora, hvor de ved hjælp af memes, opslag og i kommentarspor bliver båret frem og medvirker til en normalisering af ekstremistiske og hadefulde narrativer.

Ifølge Bjørge (red.) (2018) har grænserne for, hvad der er acceptabelt at ytre offentligt om muslimer og jøder rykket sig betydeligt i løbet af de sidste 10-15 år, blandt andet på grund af det yderste højres massive tilstedeværelse på sociale medier og diverse platforme.

5.3 Gamificering og gamer-kultur

Gamificering er et eksempel på en online kultur blandt unge, som forandrer sig hastigt. Den tiltrækker sig interesse i ekstremismeforskningen, i takt med at eksempelvis dehumaniseringstendenser, misinformation og trolling-fænomener rykker ind på de platforme samt på de spiltjenester, hvor de unge færdes, og fordi alderen hos de, der er i risiko for at blive påvirket, gradvist bliver lavere.

Der mangler forskningsmæssig viden om, hvordan bloggere, YouTubere og influencere bliver flettet ind i eller selv bidrager til problemerne, og ligeledes mangler der systematisk viden om, hvordan børn og unge, der er en del af gamer-kulturen, påvirkes af ekstremistisk indhold.

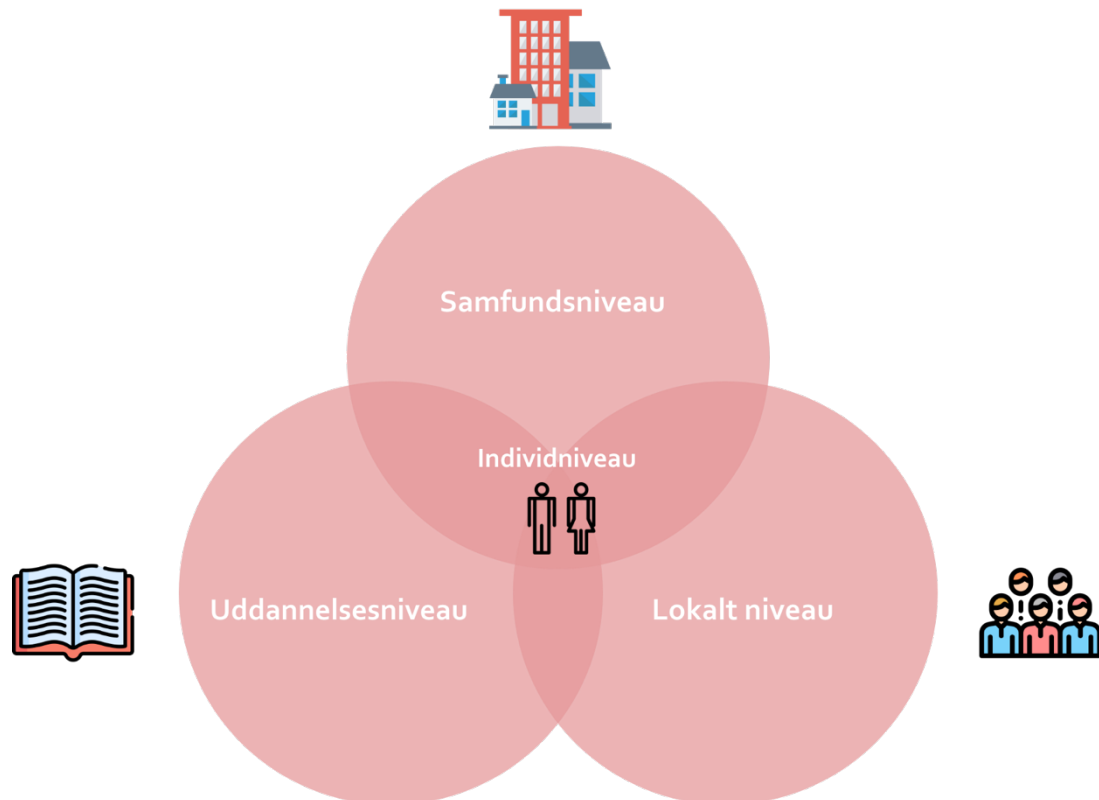
Turner-Graham (2014) beskriver, hvorledes idoliseringen af terrorister som Anders Breivik eller nazigeneraler fra Anden Verdenskrig eksempelvis fungerer som tillokkende identificeringskilder for nogle unge, der dyrker en politisk modkultur og skaber et fællesskab omkring det at være imod samfundets og forældrenes 'korrekte' holdninger. Dette kommer til udtryk i brugen af bestemte skins, brugernavne eller avatars, som signalerer beundring for nazisoldater, bestemte våbentyper eller personer, som man kan optræde som i spillet.³

Mogensen & Rand (2019) beskriver, hvordan den populære gaming-tjeneste Discord, der muliggør kommunikation mellem spillere og holdkammerater under spillet, også bliver brugt til at oprette grupper eller kanaler, hvor der især foregår udveksling af højreekstremistiske synspunkter. Flere danske spilletværk er organiseret gennem Discord, og Mogensen & Rand (2019) viser eksempler på, at en dansk Discordkanal bl.a. diskuterer raceteorier samt konspirationsteorier om den såkaldte befolkningsudskiftning, som flourer i højreekstremistiske grupper. Selvom Discord primært er en tjeneste til gamere, er den et godt eksempel på, hvordan ekstremistisk indhold og misinformation flourer på de tjenester og spilplatforme, hvor de unge færdes – selvom Discord aktivt forsøger at forbyde og lukke ned for ekstremistiske grupper og grænseoverskridende indhold.

---

³ En avatar er en figur eller person i et computerspil eller i cyberspace, hvorimod et skin er en form for virtuel camouflage, som gamere bruger til at få eksempelvis våben til at se sejere ud. Blandt gamere er der prestige i at have bestemte skins, og skins kan have en høj værdi eller en særlig betydning inden for et online fællesskab.

6. Forståelser og tiltag på samfundsniveau

Forskningen i ekstremisme online peger på, at en kombination af at faktorer på samfunds-, lokalt, individ- og uddannelsesniveau spiller sammen, når individer, herunder også børn og unge mennesker, bliver en del af ekstremistiske grupper på nettet eller udviser adfærd online, der er på kanten af det acceptable og lovlige.

Dette kapitel afdækker viden om ekstremisme online med relevans for forebyggelse på samfundsniveau og inddrager den viden om væsentlige fænomener fra forrige afsnit, som er identificeret som centrale for at forstå fænomenet ekstremisme online.

Hovedpointer

- Sociale medieudbydere og tech-giganter har en stor rolle i at definere grænser for hadretorik og fjerne ekstremistisk indhold
- Større forebyggelseskampagner skal skræddersys til bestemte målgrupper i stedet for en 'one size fit all' tilgang
- Myndighederne (politiet) bør overvåge og være aktivt tilstede i de grupper og platforme, hvor ekstremistisk indhold deles
- Fjernelse af indhold fra myndighedernes side er vanskeligt, idet censurering kommer i konflikt med loven om ytringsfrihed

Videnshuller

- Mangel på klare juridiske og moralske definitioner af hadretorik
- Mangel på mere systematisk og empirisk baseret viden om, hvornår der er fordele ved at censurere og fjerne indhold/brugere - og hvornår andre forebyggelsestiltag, såsom monitorering og intervention er mere effektivt
- Der er begrebslig uklarhed om, hvad modnarrativer er, hvordan de skal designes og deres effekt
- Der efterlyses flere og tættere samarbejder mellem sociale medieudbydere og myndighederne samt evalueringer af fælles indsatser
- Der er fortsat behov for vidensudveksling mellem forskning og praksis

6.1 Inkluderet litteratur

En relativt stor del af den inkluderede litteratur forholder sig kritisk diskuterende til myndighedernes muligheder for og vanskeligheder ved at fjerne ekstremistisk online-materiale, - dvs. spørgsmålet om, hvorvidt myndighederne og sociale medieudbydere bør fjerne ekstremistisk indhold og hadretorik - eller hvorvidt myndighederne snarere bør anvende ressourcer på at være aktivt tilstede på sociale webfora og monitorere og intervenere.

Gemmerli (2016) argumenterer for, at det ikke nødvendigvis er fordelagtigt at lukke ned for ekstremistiske ytringer i den offentlige debat, da dette kan føre til yderligere polarisering.

I stedet bør man give plads til forskellige ytringer og i stedet fokusere på bekæmpelse af ulovlige handlinger.

Dette synspunkt bekræftes i Smit & Meines (2019), som påpeger vigtigheden af at differentiere mellem egentlige ekstremistiske holdninger og de underliggende følelser af frustration og afmagt, som nogle individer deler med ekstremisterne - uden at de nødvendigvis overtager de ekstremistiske holdninger.

Gemmerli (2015) gennemgår en række fordele og ulemper ved censur og konkluderer, at selvom censur kortvarigt kan lamme enkelte miljøer, så er det en omkostningstung metode, der besværliggør efterforskningen.

Ligesom Gemmerli (2015) peger Citron & Norton (2011) og Argomaniz (2015) på, at censurering kan være vanskeligt rent juridisk, da fjernelse af indhold kan komme i konflikt med lovgivningen om ytringsfrihed. I stedet foreslår Citron & Norton (2011), at det i højere grad bør være de private medieudbydernes rolle og ansvar at medvirke til at dæmme op for ekstremistisk indhold ved at præcisere klare regler og retningslinjer for sprogbrug, samt at fjerne indhold øjeblikkeligt ved overtrædelse. Udbyderne kan desuden engagere sig aktivt i kampen mod hadretorik ved eksempelvis at formulere modnarrativer og oplyse brugere om det skadelige ved ekstremistisk online indhold (Citron & Norton 2011).

Denne konklusion bekræftes i Poole & Giraud (2019), som yderligere argumenterer for, at der på et samfundsplan bør ske større lovgivningsmæssige ændringer i den måde de store techgiganter og sociale webtjenester er finansieret og ledet på.

Gemmerli (2015) omtaler i forbindelse med de sociale medieudbydere fænomenet 'flagging', dvs. brugernes indrapportering, som karakteriseres som både hurtigere og mere fleksibelt end en central og myndighedsbaseret censur. Der findes en række praktiske IT-systemer til at identificere og fjerne online hadindhold (Gemmerli 2015), og de sociale medieudbydere bør i fremtiden intensivere deres bestræbelser på at implementere praktiske systemer til identificering og flagging af indhold (Citron 2011; Poole & Giraud 2019; Wachs & Wright 2018).

Forskningen peger også på, at sociale medier og platforme bør blive bedre til at fjerne online indhold på en mere effektiv måde, da der undertiden er lang tid mellem rapportering/flagging og fjernelse af indhold (Wachs & Wright 2018). Fjernelse af indhold omtales imidlertid som en ulige kamp, som synes tabt på forhånd (Holt et al. 2015), idet nye grupper, pseudonymiserede brugernavne og nyt materiale dukker op lige så hurtigt som andre bliver forbudt. Retsbaserede hjemmesidelukninger og blokerings- og filtreringssystemer er således ifølge Gemmerli (2015) kun symptombehandling. De kan have en kortvarig effekt på individuelle platforme, men de vil som regel betyde, at indholdet blot spredes til andre medier eller brugerprofiler.

I Bjørgo (red.) (2018) fremgår det, at det kan være en fordel for myndighederne *ikke* at fjerne og blokere visse afsendere eller grupper, men i stedet at overvåge og følge med i gruppernes aktiviteter online og være aktivt tilstede på nettet, herunder også indtage en opsøgende rolle i forhold til de, der lægger ekstremistisk materiale op. Denne form for forebyggelse skønnes imidlertid ressourcerekrævende.

Argomaniz (2015) påpeger, at det kan være vanskeligt at skelne mellem ulovligt indhold og radikale ytringer, eksempelvis at afgøre, hvorvidt der er tale om hadefuldt og ekstremistisk indhold som bør fjernes, eller nationalistiske eller religiøse indslag, der ikke direkte indeholder racistiske eller på anden vis dehumaniserende budskaber.

Denne usikkerhed gør det vanskeligere for myndighederne aktivt at gribe ind over for hadretorik og ekstremistiske ytringer, herunder også at iværksætte forebyggende kampagner.

I det hele taget mangler der ifølge McGonagle (2012) i EU-lovgivningen klare beskrivelser af, hvornår definitioner af hadretorik hviler på juridiske eller moralske grænsedragninger. I det øjeblik begrebet går fra at være en moralsk term til en juridisk kræves større definatorisk præcision (McGonagle 2012).

Der er bred forskningsmæssig enighed om, at ved forebyggende kampagner er det vigtigt nøjagtigt at kende til målgruppen samt målgruppens sårbarheder og frustrationer, herunder også at målrette kampagnen til bestemte grupper eller tiltag (Smit & Meines 2019; Bjørge (red.) 2018; Ritzmann 2017). Kampagner designet efter 'one size fits all' princippet risikerer at falde mellem to stole (Smit & Meines 2019).

Ifølge Bjørge (red) (2018) er det nødvendigt med viden om problemernes (lokale) omfang og karakter, og hvor politiet - i Norge - i de enkelte politidistrikter har været mest optaget af ekstremistisk islamisme, ses et øget behov for fokus på højreekstremisme og racisme online.

Kampagner bør adressere og tage højde for de underliggende konflikter og følelser af uretfærdighed, som nogle ekstremistiske holdninger er udtryk for (Smit & Meines 2019). Men modbudskaber bør undgå at overtage den binære verdensopfattelse udtrykt i et dem-og-os narrativ, som mange ekstremistiske grupper dyrker.

Endelig peger Smit & Meines (2019 :8) på, at det er væsentligt at grupperne og individerne har tillid til afsenderen. Man bør derfor være opmærksom på, at det kan være problematisk, når politiske beslutningstagere, politimyndigheder eller de offentlige instanser, som har finansieret kampagnerne, står som afsender på konkrete tiltag og initiativer, idet nogle grupper vil være afvisende på forhånd. Det er væsentligt, at modnarrativer og modkampagner designes, således at de ikke kommer til at virke kontraproduktive (Smit & Meines 2019).

Der er fortsat forskningsmæssigt uenighed om, hvorvidt modnarrativer er en effektiv forebyggelsesstrategi inden for de blødere forebyggelsestiltag, ligesom der mangler viden om, hvordan forebyggelseskampagner- og tiltag, der opererer med alternative narrativer og modbudskaber skal designes, hvem der skal være ansvarlige for udarbejdelsen, og hvordan de skal iværksættes. Eksempelvis peges der på, at der mangler longitudinale undersøgelser over tid af effekten af at gå aktivt i dialog med ekstremistiske grupper, der poster hadefuldt indhold på nettet.

Flere af de inkluderede publikationer peger på, at kampagnerne bør undgå at anvende direkte modpropaganda eller modnarrativer (Gemmerli 2015), som enten ikke har nogen effekt eller i værste fald baner en vej ind i ekstremisme. I stedet skal der formuleres såkaldte 'alternative narrativer', der i højere grad søger en åben dialog, samtidig med at der markeres en grænse for, hvornår ekstremistisk, propagandistisk indhold er ulovligt (Poole & Giraud 2014; Ritzmann 2017; Lorenzo-Dus & McDonald 2018).

Lorenzo-Dus og McDonald (2018) peger på, at modnarrativer rettet mod ekstremistiske islamistiske grupper skal undgå at forfalde til en voldelig og truende diskurs, der blot bekræfter den islamistiske propagandas billede af et arrogant og voldeligt vestligt samfund. Modnarrativerne skal derimod præsentere et mere nuanceret billede af vesten eller fremhæve fællesmenneskelige træk og ligheder på tværs af kulturelle og religiøse grupper.

Poole & Giraud (2019) argumenterer for, at selvom modnarrativer, i dette tilfælde i form af mod-hashtags, ofte drukner blandt de mere 'larmende' ekstremistiske og hadefulde stemmer, så er der noget der tyder på, at de faktisk når ud til offentligheden og øver indflydelse på nogle grupper, navnlig når mainstream-medierne promoverer mod-hashtags yderligere.

Modfortællingskampagner bør således bygge på eksisterende forskning, så man undgår de væsentlige faldgruber og bliver i stand til at udvælge de rette platforme, den rigtige sprogbrug og den rette afsender af budskabet (Ritzmann 2017).

Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
European Union responses to terrorist use of the Internet	Argomaniz, J.	2015	Cooperation and Conflict 2015 vol: 50 (2) pp: 250-268	Fagfællebedømt tidskriftartikel
Høyreekstremisme i Norge: udviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier	Bjørgero, T. et al. (red.)	2018	Politihøgskolen City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2018 vol: 2018:4	Forskningsbaseret publikation
Intermediaries and Hate Speech: Fostering Digital Citizenship for our information age	Citron, D. & Norton, H.	2011	Boston University Law Review 2011 vol: 91	Fagfællebedømt tidskriftartikel
Online-radikalisering. Forebyggelse på internettet	Gemmerli, T.	2015	Danish Institute for International Studies 2015	Forskningsbaseret publikation
Giv plads til antidemokratiske ytringer	Gemmerli, T.	2016	Danish Institute for International Studies 2016	Formidlingstekst
Political Radicalization on the Internet: Extremist content, government control, and the power of victim and jihad videos	Holt, T. et al.	2015	Dynamics of Asymmetric Conflict 2015 vol: 8 (2) pp: 107-120	Fagfællebedømt tidskriftartikel
Othering the West in the online Jihadist propaganda magazines Inspire and Dabiq	Lorenzo-Dus, N. & Macdonald, S.	2018	Journal of Language Aggression and Conflict 2018 vol: 6 (1) pp: 79-106	Fagfællebedømt tidskriftartikel
A survey and critical analysis of council of Europe strategies for countering "hate speech"	McGonagle, T.	2012	The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses	Forskningsbaseret publikation

			2012 pp: 456-498	
Right-Wing Populism and Mediated Activism: Creative Responses and Counter-Narratives	Poole, E. & Giraud, E.	2019	Open Library of Humanities, vol: 5, no. 1, 2019, pp. 1-39	Fagfællebedømt tidskriftartikel
RAN Guidelines for effective alternative and counter-narrative campaigns	Ritzman, A.	2017	RAN Holland	Formidlingstekst
RAN Policy & Practice Workshop - Narratives and Strategies of Far-Right and Islamist Extremists	Smit, Q. & Meines, M.	2019	RAN Holland, Centre of Excellence	Formidlingstekst
Associations between Bystanders and Perpetrators of Online Hate: The Moderating Role of Toxic Online Disinhibition	Wachs, S. & Wright, M.	2018	International Journal of Environmental Research and Public Health, vol: 15 (9) 2018	Fagfællebedømt tidskriftartikel

6.2 IT-tilgange til forebyggelse

En stor del af forskningen i ekstremisme online er optaget af at undersøge metoder og redskaber til monitorering, identificering og fjernelse af ekstremistiske budskaber og politisk grooming og hadretorik rettet mod individer eller grupper på baggrund af race religion, køn, udseende (fx handicap) eller seksuel orientering.

Den inkluderede litteratur grupperer sig i to overordnede forskningsfelter. Dels et bredt felt, der undersøger kombinerede indsatser fra myndighedernes, webudbyderes og andre aktørers side i forhold til at dæmme op for hadefulde ytringer på samfundsniveau (som beskrevet i foregående kapitel). Dels et nyere felt, der undersøger forskellige software- og IT-løsninger til identificering og forebyggelse af hadretorik.

I dette afsnit afdækkes den viden om IT-tilgange, der kan have betydning for forebyggelse på samfundsniveau. Det skal understreges, at indholdet i denne del af litteraturen ikke er i modstrid med hovedpointerne for samfundsniveauet omhandlende monitorering eller fjernelse af hadretorik og ekstremistisk indhold. Tværtimod undersøges forskellige IT-redskaber til understøttelse af den del af forebyggelsesarbejdet, der handler om eksempelvis at kunne identificere hadretorik eller undersøge hvilke online forebyggelseskampagner, der skaber mest webtrafik.

Hovedpointer

- IT-redskaber og metoder til analyse af store datamængder kan og vil i fremtiden være et vigtigt redskab til det ressourcekrævende arbejde med at identificere og monitorere ekstremistisk indhold
- IT-analyser til identificering af ekstremistisk indhold kan ikke stå alene, men kræver en høj grad af manuel verificering af eksperter
- Teknologiske løsninger og big data⁴ kan anvendes til at skaffe kvantitativ viden om forskellige typer af hadretorik, i hvilke sammenhænge hadretorik optræder samt hvilke tiltag og tekniske indstillinger, der minimerer online had
- IT-tilgange kan i nogen grad anvendes til at måle effekten af forskellige modbudskaber på online platforme

Videnshuller

- Mangel på viden om, hvordan IT-tilgange kan kombineres med den eksisterende socialvidenskabelige forskning om veje ind i ekstremisme online samt årsagerne hertil i en mixed methods-tilgang, hvor der bygges videre på indsigterne fra begge felter
- Der er ligeledes mangel på viden om, hvordan de teknologiske IT-tilgange kan kombineres med et fokus på bredere undersøgelser af, hvordan online hadretorik og modfortællinger cirkulerer i et større medielandskab og offline
- Mangel på viden om forholdet mellem identificering af ekstremistisk indhold gennem brug af teknologiske løsninger og manuel verificering og vurdering fra eksperter
- Mangel på viden om de udfordringer, som blockchain-tjenester⁵ udgør for forebyggelse generelt, og myndigheders mulighed for at monitorere og fjerne ekstremistisk indhold i særdeleshed

6.3 Inkluderet litteratur

Overvågningen af ekstremisme online er blevet besværliggjort af den voksende mængde information, der skal analyseres. Derfor er der en stigende efterspørgsel på løsninger med automatiseret identificering og overvågning af indhold. Tilgangene i den inkluderede litteratur omfatter undersøgelser af en række forskellige teknologier, sprog- og datametoder med relevans for forebyggelse af ekstremisme online.

I en stadig mere digital verden øges håbet om at informationsteknologi, smart software og avancerede datametoder kan bruges til at identificere ekstremisme online og hadretorik.

Flere publikationer omtaler redskaber til analyse af store datamængder som et væsentligt bidrag i forebyggelsesarbejdet. Ikke kun til myndighedernes, men også de sociale netværksplatformes

---

⁴ Big data dækker i denne sammenhæng over indsamling, opbevaring, analyse, processering og fortolkning af store mængder af data.

⁵ Blockchain er en ny teknologi, som muliggør udveksling af unikke informationer delt i et lukket netværk af computere. Informationerne kan ikke spores, kopieres eller hackes og systemet er derfor fordelagtigt, hvis man vil undgå styring udefra.

ressourcekrævende arbejde med at monitorere og identificere ekstremistisk indhold på nettet (Fernandez et al. 2018; Arpinar et al. 2016; Segond et al. 2018; Mondal et al. 2018).

Mondal et al. (2018) konkluderer, på baggrund af en semantisk metode til at identificere typer af hadretorik på Twitter og Whisper, at racistisk hadretorik er den mest almindelige form for hadretorik, samt at online had minimeres, når en afsenders rigtige navn optræder i forbindelse med et opslag.

Dette bekræftes i Mott (2019) som henviser til fremtidige udfordringer med de såkaldte block-chain-tjenester som Twister, der sikrer anonym og krypteret udveksling af information og ikke kan censureres. De udgør en helt ny udfordring for monitorering og eventuel fjernelse af ekstremistisk indhold.

Lingiardi et al. (2019) henviser til den netbaserede applikation HateBase, som indsamler information om tilfælde af hadretorik online fra hele verden. Ifølge HateBase er de fleste tilfælde af hadefulde ytringer online rettet mod individer på grundlag af etnicitet eller nationalitet, men der ses en stigende tendens til hadefulde ytringer på baggrund af religion, klasse, køn, seksualitet og udseende (fx handicap) (Lingiardi et al. 2019: 1).

Således konkluderer de i deres afrapportering af resultaterne fra 'Italian Hate Map-projekt' på baggrund af en sproglig-semantisk indholdsanalyse af over 2,5 millioner tweets, at i Italien er kvinder den gruppe, som flest hadefulde og fornædrende tweets er rettet imod, efterfulgt af indvandrere, homoseksuelle, muslimer, handicappede.

Lentin & Humphry (2017) analyserer erfaringerne med mobilteknologi i form af Antiracisme-Apps til private brugere til rapportering af hadretorik og hadforbrydelser, som der findes eksempler på i England, Frankrig og Australien. Lentin & Humphry (2017) påpeger også, at Apps'ene kræver en vis opmærksomhed fra brugerne, herunder viden om racismes forskellige udtryk. Apps er et vigtigt værktøj, som myndigheder, organisationer og IT-udviklere i fremtiden bør videreudvikle i fællesskab og måle effekten af.

Boyle (2019) beskriver erfaringerne med den såkaldte 'Redirect Method' implementeret af North America by Moonshot CVE i samarbejde med Googles søsterfirma Jigsaw, som gør brug af køb af reklameplads på Googles tjenester til at lancere modbudskaber. Når brugere klikker eller søger på ekstremistisk indhold, dukker der en videoreklame op med modbudskaber. Projektet er evalueret af tænketanken RAND Corporation, som påpeger, at det er usikkert, om videoreklamerne ændrede modtagelige personers handlinger og adfærd.

Disse effekter er meget vanskelige at måle, men RAND foreslår yderligere indsatser til indsamling af data: Et opfordring-til-handling-element i reklamen i form af et telefonnummer til rådgivning eller et link til 'hvis du vil vide mere'. Dette giver mulighed for en-til-en intervention og giver et vigtigt signal om, hvilke typer af videoreklamer der virker mest overbevisende.

Poole, Giraud & de Quincey (2019) har målt på af effekten af mod-hashtags til #StopIslam-hashtagget, der blev anvendt til at sprede misinformation og racistiske hadytringer i kølvandet på terrorangrebet i Bruxelles i marts 2016. De konkluderer, at mod-hashtagget fik stor betydning i en større medie-sammenhæng hovedsageligt på grund af mainstream-mediernes udbredelse og promovering af det.

Muligheden for modbudskaber (counterspeech) undersøges også af Mathew et al. (2019), som ud fra antallet af likes måler populariteten af forskellige typer af modbudskaber i kommentarspor på YouTube. Mathew et al. (2019) konkluderer, at ikke alle former for modbudskaber er lige effektive, hvorfor det er vigtigt at udvikle datametoder, der kan skaffe mere viden om dynamikkerne i modytringer, samt modbudskabers effekt på mængden af hadefulde kommentarer.

Arpinar et al. (2016) og Segond et al. (2018) analyserer to analyseinstrumenter, CORE og SafApp, som kan anvendes til at identificere voldelige islamistiske narrativer og rekrutteringsindhold møntet på fremmedkrigere, samt kan afdække mønstre i ekstremistiske gruppers online adfærd. Begge konkluderer, at de kvantitative data skal valideres manuelt af eksperter for at undgå for mange falske positive.

Den inkluderede litteratur konkluderer stort set samstemmende, at der i fremtiden vil være en stigende efterspørgsel på smart software, datametoder og IT-redskaber, som kan bruges til at identificere og fjerne hadretorik, og som kan bruges i arbejdet med at udvikle effektive forebyggelsestiltag. Oboler & Conelly (2015) peger på, at IT-metoderne generelt har en del indbyggede svagheder. Eksempelvis er det vanskeligt, med de kvantitative datametoder, at identificere alle former for hadretorik, især når den udtrykkes mere subtilt i form af symboler og slang eller er integreret i videoer, da dette typisk ikke kan måles gennem semantiske computermodeller.

Desuden vil fundene typisk indeholde mange falske positive (Arpinar et al. 2016), dvs. forekomster, som alligevel ikke kan karakteriseres som ekstremistiske.

Datametoder til at identificere hadretorik og ekstremistiske narrativer kan således ikke stå alene, idet fundene fra datasættene skal valideres af eksperter, som vurderer dem manuelt.

IT-tilgangene er generelt velegnede til at skaffe kvantitativ viden om store datamængder, herunder måle datatrafik samt klik og likes ved forskelligt indhold eller til at identificere ekstremistiske profiler/brugere. Men det er vanskeligt at måle modbudskabernes reelle effekt på brugernes holdninger og adfærd og på effekten af mængden af hadefuldt indhold på lang sigt.

På et mere overordnet plan advarer Gemmerli (2015: 99) mod at se teknologiløsningerne som et quick fix, herunder også at vi sætter så stor lid til de informationsteknologiske løsninger, at andre metoder og sociale og videnskabsteoretiske spørgsmål glider i baggrunden.

Generelt efterlyses der flere mixed methods-tilgange, der kombinerer kvantitative og kvalitative undersøgelser for at skabe et mere helhedsorienteret billede, herunder også kombinerer metoderne fra IT-tilgangene med den eksisterende humanistiske og socialvidenskabelige forskning i ekstremisme online og voldelig radikaliserings (Poole, Giraud & de Quincy 2019; Fernandez 2018; Chetty & Alathur 2018). Feltet er forholdsvis nyt, og der er stadig mange videnshuller og usikkerheder i forskningen.

Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
Normative Change and Culture of Hate: An Experiment in Online Environments	Álvarez-Benjumea, A. & Winter, F.	2018	European Sociological Review, 2018, vol: 34, no. 3, pp. 233-237.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Social media analytics to identify and counter islamist extremism: Systematic detection, evaluation, and challenging of extremist narratives online	Arpinar, I.B., Kursuncu, U. & Achilov, D.	2016	Proceedings - 2016 International Conference on Collaboration Technologies and Systems, CTS 2016, pp. 611-612.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
Can Online Ads Help Prevent Violent Extremism?	Boyle, K.	2019	Chicago Policy Review (Online), The University of Chicago	Formidlingsartikel
Hate speech review in the context of online social networks.	Chetty, N. & Alathur, S.	2018	Aggression & Violent Behavior, 40, 2018, pp. 108-118.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Understanding the Roots of Radicalisation on Twitter	Fernandez, M., Asif, M. & Alani, H.	2018	Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science - WebSci '18, Open Research Online, The Open University, Amsterdam.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
Antiracism apps: framing understandings and approaches to anti-racism education and intervention	Lentin, A. & Humphry, J.	2017	Information, Communication and Society, 2017, vol: 20, no. 10, pp. 1539-1553	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Mapping Twitter hate speech towards social and sexual minorities: a lexicon-based approach to semantic content analysis	Lingiardi, V. et. al.	2019	Behaviour & Information Technology, 2019, pp. 1-11.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Towards the Automatic Identification and Monitoring of Radicalization Activities in Twitter	López-Sánchez, D. et al.	2018	Communications in Computer and Information Science, vol: 887, pp. 589-599.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Thou shalt not hate: Countering online hate speech	Mathew, B. et al.	2019	Proceedings of the 13th International Conference on Web and Social Media,	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)

			ICWSM 2019, pp. 369-380.	
Characterizing usage of explicit hate expressions in social media	Mondal, M. et al.	2018	New Review of Hypermedia and Multimedia, vol: 24, no. 2, pp. 110-130	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
A Storm on the Horizon? "Twister" and the Implications of the Blockchain and Peer-to-Peer Social Networks for Online Violent Extremism	Mott, G.	2019	Studies in Conflict and Terrorism, vol: 42, Nos. 1-2, 2019, 206-227.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Hate speech: A quality of service challenge	Oboler, A. & Connelly, K.	2015	IC3e 2014 - 2014 IEEE Conference on e-Learning, e-Management and e-Services, pp. 117-121.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
Contesting #StopIslam: The Dynamics of a Counter-narrative Against Right-wing Populism	Poole, E., Giraud, E. & de Quincey, E.	2019	Open Library of Humanities, vol: 5, no. 1, 2019, pp. 1-39	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

7. Viden og forebyggelsestiltag på lokalt niveau

Det andet niveau der viste sig interessant i analysearbejdet, var viden og forebyggelsestiltag på lokalt niveau.

Selv om børn og unge bruger meget af deres tid online, så bruger de også tid på at indgå i både formelle og uformelle fællesskaber på lokalt niveau. Når der tales om lokalt niveau refereres der her til det nære lokale samfund, som både kan være afgrænset af kommuner, byområder specifikke boligområder, skoler mm. I disse lokalsamfund vil der endvidere være aktører og organiseringer som SSP-medarbejdere, lokalpolitiet, folkeskolen, fritidsklubben, foreninger, venner, familie mm.

Om end dette niveau trådte frem som et analytisk nedslagspunkt, var det alligevel det tema, der viste sig at være mindst litteratur omkring.

Konklusionerne viser dog alligevel, at lokalmiljøet spiller en væsentlig rolle i forebyggelsen af ekstremisme online, samt at det er vigtigt, at der samarbejdes tæt mellem de nationale myndigheder og lokalmiljøet.

Det, som der i særlig grad fremtræder som mangelfuldt, er, hvordan forældre samt børn og unges nære venner kan inddrages i forebyggelsesarbejdet på en produktiv og afgørende måde.

Hovedpointer

- Lokalsamfundet kan spille en vigtig rolle i forebyggelsesindsatsen
- Det lokale netværk kan fungere som troværdige aktører for barnet/ den unge
- Det er vigtigt med et tæt samarbejde mellem nationale myndigheder og lokalmiljøet

Videnshuller

- Der mangler gennemgribende viden om inddragelse af familie og netværk. Eksempelvis forældre og venner synes tæt på fraværende i forhold til forebyggelse af ekstremisme online knyttet til børn og unge

7.1 Inkluderet litteratur

I Halverson og Way (2012) er artiklens omdrejningspunkt at veje ind i ekstremisme online hænger sammen med følelsen af at være ekskluderet og udenfor fællesskabet.

Som vi kommer til at se i næste kapitel, synes menneskets eksistentielle behov for tilhør således at være særlig knyttet til, hvorvidt og hvordan veje ind i ekstremisme online kan muliggøres og betydningssættes.

Når børn og unge oplever at stå uden for fællesskabet i lokalmiljøet, kan det synes meningsfuldt at søge fællesskaberne online og det kan, ifølge forfatterne, derfor give mening at oprette supportnetværk, der kan give børn og unge muligheder for at danne fællesskaber mere lokalt.

Sundes (2013) forholder sig ikke til, hvorvidt supportnetværk kan have en positiv betydning for børn og unge, men fremhæver i stedet, at politiet i Norge har haft gode erfaringer med at have direkte kontakt med de personer, der synes at være tiltrukket af ekstremisme online.

Dette opmærksomhedspunkt er også et Bjørgo (red.) (2018) tydeliggør i sin undersøgelse, der viser, at der generelt har været positive erfaringer med politiets tilstedeværelse i nærmiljøet med bekymringsamtaler samt inddragelse af kommunale aktører. Generelt fremhæver Bjørgo (red.) (2018), at det er helt afgørende at have viden om hvilke problemer, der synes at fylde og gøre sig gældende i de lokale miljøer, før man kan iværksætte virksomme tiltag. Med den pointe fremhæver han, at forskellige lokale miljøer kan kalde på forskellige behov og indsatser, og at det derfor er vigtigt at tilrettelægge forebyggelsesarbejdet ud fra den lokale konteksts muligheder og behov.

Udover at fremhæve politiets tilstedeværelse som meningsfuld i forebyggelsesarbejdet, peger Sunde (2013) også på, at civilsamfundsaktører kan spille en rolle eksempelvis ved at religiøse og/eller andre foreninger agerer rollemodeller og afspejler modbilleder til de ekstremistiske miljøer online.

Også Holt, Freilich og Chermak (2015) tydeliggør, at statslige og civile aktører bør samarbejde tættere, da lokale aktører som eksempelvis skoler, moskeer, islamistiske foreninger mv., kan være med til at højne tilliden blandt borgerne og myndighederne. En pointe som også Social- og Integrationsministeriet (2012) peger på i deres anbefalinger til, at samarbejde på tværs af ung, hjem, skole og fritid da dette, ifølge dem, er afgørende for et frugtbart forebyggelsesarbejde.

I en formidlingstekst af Staniforth og Nitsch (2014) tager de udgangspunkt i et igangværende studie, hvor der ikke ligger nogen endelige konklusioner fra endnu.

Bidraget går dog tæt på en konkret indsats, der har til formål at finde frem til det, de i teksten kalder horisontale lokale metoder, der kan være med til at styrke forskellige fællesskabers online resiliens, her forstået som modstandsdygtighed mod hadefuld og skadelig retorik på nettet.

Den metode, der sættes fokus på, handler om at uddanne lokale troværdige stemmer, hvilket defineres som personer, grupper eller organisationer, der kan være positive og stærke repræsentanter for en del af et fællesskab, og som derfor kan kommunikere positive og troværdige budskaber og modnarrativer, der kan gøre deres indflydelse gældende lokalt.

Også i Sutherland (2013) er der fokus på det lokale niveau. Teksten beskæftiger sig med lokale workshops som effektive forebyggelsesmetoder til svære emner såsom ekstremisme online og hvervning.

Indsatsen præsenteres gennem en fortælling om, hvordan en lokal imam, der selv havde deltaget på en workshop afholdt af det lokale politi i Washington, herefter tog ideen med hjem til sit eget lokalområde. Her afholdt han (i samarbejde med NGO'ere og The National Counterterrorism Center) en række workshops om, hvordan ekstremister hverver unge på nettet, og hvad forældrene selv kan gøre for at være med til at forebygge, at det sker.

Konklusionen blev, at der dukkede en række parter op - herunder i særlig grad forældrene, som ellers kan være svære at nå, ligesom dem, der var tilstede gav udtryk for, at de nu følte sig bedre klædt på til at holde øje med og støtte deres børn.

På trods af denne indsats er der dog ingen af desk researchens publikationer, der beskæftiger sig med forældre og/eller venners rolle i forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge og der synes derfor her at være en udtalt mangel på viden og forskning på disse aktørers effekter og indflydelse.

Generelt kan det fremhæves, at der mangler viden om, hvordan der på lokalt niveau kan arbejdes målrettet med at forebygge veje ind i ekstremisme online. Som det fremgår af dette kapitel, er der kun i ganske få tekster fokus på det lokale niveau, og som helhed er det dette niveau, der i desk researchen fremstår svagest og mest underbelyst.

Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
The curious case of Colleen LaRose: Social margins, new media, and online radicalization	Halverson, J. & Way, A.	2012	Media, War & Conflict 2012 vol: 5 (2) pp: 139-153	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Forebygning av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett	Sunde, I.	2013	City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2013	Forskningbaseret publikation
Høyreekstremisme i Norge: utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier.	Bjørge, T.	2018	Politihøgskolen City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2018 vol: 2018:4	Forskningbaseret publikation
Political Radicalization on the Internet: Extremist content, government control, and the power of victim and jihad videos	Holt, T., Froelich J., Cermak, S. & McCauley, C.	2015	Dynamics of Asymmetric Conflict 2015 vol: 8 (2) pp: 107-120	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Metoder i arbeidet med radikaliserings	Social- og Integrationsministeriet	2012	Social- og Integrationsministeriet 2012	Formidlingstekst
Preventing Terrorism Together: A Framework to Provide Social Media Anti-Radicalization Training for Credible Community	Staniforth, A. & Nitsch, H.	2014	Emerging Trends in ICT Security Publisher: Elsevier 2014 pp: 549-556	Forskningbaseret publikation

Using principles of community policing to address online radicalization to violence	Sutherland, D.	2013	The Police Chief 2013 vol: 80 (2) pp: 28	Formidlingstekst

8. Viden og forebyggelsestiltag på individniveau

I dette kapitel går vi tættere på litteratur om forebyggelse af ekstremisme online på individniveau særligt knyttet til børn og unge.

En stor del af mange menneskers og især børn og unges sociale liv foregår i dag online. Ligesom vi ikke kender til alt, hvad der foregår i skolegården eller i ungdomsklubben, ved vi heller ikke altid, hvad der foregår i de forskellige grupper og netværk, hvor børn og unge færdes på nettet.

Deltagelse på internettet har en identitetsskabende rolle og tilbyder unge et fællesskab og et verdensbillede, hvor de gensidigt kan bekræfte hinanden (Sunde 2013; Lange 2018).

På tværs af den litteratur, der er inddraget i desk researchen, er der et udtalt fokus på individniveauet og med en særlig opmærksomhed på de risikofaktorer undersøgelserne lægger vægt på, kan have relevans for, hvorvidt et individ kan finde vej ind i ekstremisme online.

Konklusionerne på individniveauet læner sig op ad de konklusioner, der også bliver fremlagt i "Videnssyntese – Kortlægning af viden om ekstremisme og viden om forebyggelse af ekstremisme" fra 2018, men når onlineperspektivet tilføjes, fremhæves der her et ekstra fokus på, hvordan selvradikalisering synes at være et overset fænomen.

Hovedpointer

- Børn og unge i udsatte positioner knyttet til eksempelvis kriminalitet, ensomhed eller børn og unge med en længsel efter tilhør, synes at være i særlig risiko for at finde vej ind i ekstremisme online
- Risiciene fremhæves som særligt knyttet til individorienterede forhold
- Børn og unge, der selv er ofre for eller tilskuere til onlinehad, er mere tilbøjelige til selv at blive udøvere af online had
- Udvikling hos børn og unge af kritisk tænkning, modstandsdygtighed og høj mentaliseringsevne som at kunne sætte sig ind i andres og egen adfærd ud fra de mentale tilstande, der kan ligge bag, kan virke forebyggende
- Internettet åbner op for selv-radikalisering på nye måder, hvor internettet ser ud til at være den primære kilde til veje ind i ekstremisme online

Videnshuller

- Mangel på viden om ressourcestærke børn og unges veje ind og ud af ekstremisme online
- Mangel på viden om børn og unge i forskellige aldre og udviklingstrin ift. veje ind og ud af ekstremisme online
- Mangel på viden om selv-radikalisering særligt tilknyttet onlineaspektet
- Mangel på viden om, hvordan man kan øge børn og unges beskyttelsesfaktorer mod ekstremisme online
- Mangel på viden om de fordele børn og unge oplever, når de tilgår en ekstremistisk gruppe eller ideologi online

8.1 Inkluderet litteratur

Særligt børn og unge i sårbare positioner fremhæves på tværs af undersøgelserne som særligt udsatte i forhold til at finde vej ind i ekstremisme online, men går man tættere på undersøgelserne synes der at være forskellige forklaringer og bud på, hvordan og hvorfor dette er tilfældet.

I Peddell, Eyre, McManus & Bonworth (2016) beskrives radikaliseringsproces som en social proces, hvor individer bliver påvirket af andre stemmer, hvilke kan komme til at virke som en legitimering af terror.

Forfatterne (ibid.) er særligt optagede af 'lone-actors', altså aktører der synes at arbejde på egen hånd, ligesom de også er optagede af, at psykisk sårbarhed, lavt selvværd, samt kritiske livsomstændigheder og kriser, kan føre til social isolation og lavt selvværd, som dermed kan blive en væsentlig faktor for, hvorvidt og hvordan et individ bliver modtagelig overfor veje ind i ekstremisme online. De fremhæver også, at individer som i forvejen har været prædisponeret for at begå kriminalitet hurtigere synes at ty til voldshandlinger end andre.

I forebyggelsen sætter forfatterne således fokus på, at uddannelse vil være en positiv beskyttende faktor mod ekstremisme online, da arbejdsløshed samt manglende uddannelse og jobmuligheder kan øge de unges sårbarhed.

Ifølge Peddell, Eyre, McManus & Bonworth (2016) knytter risikoen for veje ind i ekstremisme online sig således til individorienterede forhold, omend disse ifølge forfatterne bør søges imødekommet af uddannelsessystemet.

Lange (2018) viser i forlængelse heraf, gennem en 18-årig drengs fortælling om at bevæge sig på kanten af onlinelivet med tendenser til ekstremistiske holdninger og meninger, hvordan onlinelivet ser ud til at kunne være med til at hverve unge til ekstremistiske miljøer, og hvordan det ofte kan hænge sammen med børn og unge, der er på jagt efter tilhørsforhold.

Konklusionerne i dette studie er, at unge i udsatte positioner og med en længsel efter tilhør kan finde mening i sider og miljøer på nettet med ekstremistisk indhold, fordi de tilbyder et fællesskab, som de unge måske længe har været på jagt efter og/eller har manglet.

Også i Turner-Graham (2014) peges der på, at ekstremisme online synes at være særligt knyttet til sårbare børn og unge. I undersøgelsen viser Turner-Graham (2014), hvordan Breivik-dyrkelsen udgør en ny højreekstremistisk diskurs og kommunikationsform særligt blandt unge samt, hvordan dette føjer et nyt element til de eksisterende højreekstremistiske stemmer.

Idoliseringen eller Breivik-helte-dyrkelsen tilbyder nogle virtuelle samlingssteder, især for sårbare unge, der har brug for et fællesskab blandt ligesindede.

Undersøgelsen konkluderer, at vi som samfund bør vide mere om og overveje, hvad betydningen af disse online fællesskaber er - idet det antydes, at det kan ende i soloterrorisme og her med Anders Behring Breivik som eksempel, hvilket kalder på flere undersøgelser af, hvordan disse netværk online kan få og have betydning for netop soloterrorisme.

Ligesom Turner-Graham (2014) er der også andre forfattere, der knytter de individuelle forhold sammen med selv-radikalisering.

Halverson og Way (2012) er enige i, at risikofaktorerne knytter sig til individets indre strukturer, og de fremhæver eksempelvis, at børn og unge, der oplever sig ekskluderet, udenfor og/eller ensomme, kan være særligt udsatte i forhold til ekstremisme online. I dette studie er der dog særligt fokus på, at denne proces hænger sammen med, hvorvidt individet oplever et "contact point", altså en særlig forbindelse, der kan være med til at dække deres sociale behov og genkendelighed. Det er altså mødet, der her bliver afgørende for, at individet kan blive draget af ekstremistiske miljøer online.

Gennem en række cases tydeliggør Halverson og Way (2012), hvordan folks personlige historier netop kan få betydning for individets (selv)radikaliseringsproces, her forstået som en proces hvor individet indtager ekstremistiske holdninger uden at have nogen eller meget lidt forbindelse til ekstremistiske miljøer. Særligt gennem casen om Jihad Jane viser de, hvordan internettet i nogle sammenhænge ser ud til at være den primære kilde i disse processer.

Casen fortæller om, hvordan en kristen, hvid kvinde fra en forstad til Philadelphia uden tidligere forbindelse til muslimer eller islam ender med at blive dømt for at planlægge mordet på en svensk Muhammed-tegner. En historie, hvor kvinden, der blev kendt som Jihad Jane, forklarer, hvordan hun blev tiltrukket af islam, fordi det gav hende en følelse af tilhør efter en problematisk barndom.

I relation til at forebygge ekstremisme online peger forfatterne på, at stærke supportnetværk måske kan være en løsning, der giver de udsatte mulighed for at danne fællesskaber, så de ikke ender med at blive draget af de ekstremistiske miljøer online.

Også i Hayes (2017) er der fokus på selv-radikalisering, og det tydeliggøres hvordan selv-radikalisering er et overset fænomen, og at det ofte knytter sig til de unges oplevelse af eksklusion og marginalisering. Samtidig peger studiet på, at unge der får støtte fra deres familier og skoler, samt føler sig accepteret af samfundet, har de nødvendige beskyttelsesfaktorer, der skal til for ikke at blive radikaliseret, og at forebyggelse derfor ikke bør fokusere på grupper af individer baseret på hudfarve, national oprindelse eller religiøs tilknytning, da dette blot yderligere vil virke marginaliserende. I stedet bør fokus være på at bygge børn og unges modstandskraft op således, at de kan modstå ekstremisme online. Artiklen kommer dog ikke nærmere ind på, hvordan denne opbygning i så fald kan finde sted.

Også Sunde (2013) fremhæver, at deltagelse på sociale online fora med ekstremistisk indhold har en identitetsskabende rolle og tilbyder unge et fællesskab og et verdensbillede, hvor de gensidigt kan bekræfte hinanden(s) holdninger. Også her fremhæves det således, at det at være fælles om noget, kan give følelsen af at være en del af et fællesskab.

Samtidig peges der på, at tidligere forskning har vist, at manglende positiv respons og bekræftelse på en persons tilstedeværelse på et onlineforum kan føre til yderligere radikaliserings, fordi netop det, at få positiv bekræftelse og muligvis beundring fra netværket, er af afgørende betydning for de(n) unge.

Det, at blive tilbudt tilhør til en gruppe, samt at føle sig som en del af et fællesskab, ser derfor i ovenstående undersøgelser ud til at have stor betydning for, hvorfor nogen individer bliver tiltrukket af ekstremistiske miljøer og Dhami og Murray (2016) finder lignende tendenser og forklaringer.

I studiet var konklusionerne, at de unge mænd i undersøgelsen opfattede markant flere ulemper end fordele ved at tilslutte sig en voldelig ekstremistisk gruppe og ved at få adgang til et voldeligt ekstremistisk websted. Dog pegede mændene på, at fordele kunne være, at det at tilgå en voldelig ekstremistisk hjemmeside samt at melde sig ind i gruppen henviste til at få viden og opmærksomhed, at være en del af en gruppe, at være sammen med ligesindede mennesker samt at kæmpe mod fjenden for en fælles sag. Ulemperne fremhævede de som, at blive udsat for negativt materiale og følelser samt at komme i klammeri med loven.

I forhold til at forlade en voldelig ekstremistisk gruppe, pegede de unge mænd på, at der var lige mange fordele og ulemper. De fremhævede særligt fordele ved frigørelse fra gruppen, således at de ikke længere havde brug for at begå ulovlige handlinger, at de kunne genvinde uafhængighed, samt at de ikke længere oplevede at blive manipuleret med.

Ulemperne henviste til at udsætte sig selv for fare og gengældelse fra den gruppe, man havde forladt.

Dhami og Murray (2016) peger i konklusionen endvidere på, at der er brug for flere undersøgelser ift. de oplevede fordele ved at tilgå ekstremistiske miljøer online for på den måde bedst muligt at kunne udvikle brugbare forebyggelsesmetoder, da de metoder, der findes i dag, bygger på det man tror vil virke bedst, uden at dette er undersøgt tilstrækkeligt.

I de ovenstående undersøgelser er der således et udtalt fokus på tilhør, accept, deltagelse og fællesskab som faktorer, der har særlig betydning for at børn og unge kan blive draget af ekstremisme online, men også på, at når der er tale om ekstremisme online, så er selv-radikalisering et underbelyst fænomen, der kalder på mere forskning.

Kigger vi videre på en anden række undersøgelser udvides fokus på, hvorfor og hvordan børn og unge kan risikere veje ind i ekstremisme online.

To af de inkluderede undersøgelser (Wachs & Wright 2018; Wachs & Wright 2019) bygger på kvantitative data blandt 1480 7.-10. klasses elever fra Tyskland i alderen 12-17 år. Begge undersøgelser bygger på det samme datamateriale og begge undersøgelser er kontrolleret for deltagernes alder, køn, migrationsbaggrund samt socioøkonomiske status.

I det første studie (Wachs & Wright, 2018) er der fokus på, hvorvidt der er en sammenhæng mellem at være tilskuer til onlinehad og at være udøver af onlinehad, ligesom det også bliver undersøgt, hvorvidt "toxic online disinhibition", her oversat til manglende mentaliseringsevne, har indflydelse på, hvem der bliver udøvere af online had. Manglende mentaliseringsevne skal her forstås som det at kunne sætte sig ind i andres og egen adfærd ud fra de mentale tilstande, der kan ligge bag.

Undersøgelsen konkluderer, at der er en sammenhæng mellem både at være tilskuer til og udøver af onlinehad, ligesom der også er en sammenhæng mellem, at jo højere niveauet af manglende mentaliseringsevne er, jo større risiko er der for, at den unge bliver udøver af onlinehad. Højere niveauer af manglende mentaliseringsevne øger på den måde sammenhængen mellem at være tilskuer til og at være udøver af onlinehad.

I det andet studie (Wachs & Wright 2019) er der fokus på, hvorvidt der er en sammenhæng mellem ofre for onlinehad og udøvere af onlinehad, samt på hvorvidt manglende mentaliseringsevne synes

at øge denne sammenhæng. Studiet ligner på den måde meget det første studie, men hvor der i det første studie var fokus på tilskuere til onlinehad, er der i dette studie særligt fokus på ofre for online had.

I undersøgelsen konkluderes det, at unge, der er ofre for onlinehad, også er mere tilbøjelige til at udføre onlinehad. Samtidig viser undersøgelsen, at jo højere niveauet af manglende mentaliseringssevne er, jo større er risikoen også for, at de unge bliver udøvere af online had.

Derudover peges der på, at forholdet mellem at være offer for og udøver af onlinehad er større blandt drenge end blandt piger.

Begge undersøgelsers konklusioner bliver således, at udøvelse af onlinehad bedst kan forstås gennem personlige og miljøbestemte faktorer, hvor også de(n) unges mentaliseringssevne fremhæves som en særlig faktor.

I et tredje kvantitativt studie (Wachs, Wright, Sittichai, Singh et al. 2019) er der fokus på, hvorvidt det at være tilskuer til onlinehad, er positivt forbundet med at være udøver af onlinehad. Lige her ligner studiet således Wachs & Wrights undersøgelse fra 2018, men hvor den tidligere undersøgelse var udført blandt tyske elever, er denne undersøgelse udført blandt en langt højere population, nemlig 6829 teenagere mellem 12 og 18 år fra 8 lande. Cypern, US, Thailand, Sydkorea, Tyskland, Finland, Grækenland og Indien.

Derudover tilføjer denne undersøgelse en ekstra dimension idet, det også undersøges, hvorvidt højere niveauer af assertiv coping (såsom at kunne udtrykke sine følelser, fortælle andre om den onlinehad man møder eller at anmelde det) svækker sammenhængen mellem at være tilskuer til og udøver af onlinehad.

Ligesom det tyske studie viser dette studie også, at det er mere sandsynligt, at tilskuere til onlinehad også bliver udøvere af onlinehad. Dette forhold forklarer studiet gennem observationslæring, dynamiske gruppeprocesser og mangel på passende mestringsstrategier.

Gennem det at være vidne til onlinehad, synes nogle tilskuere måske således, at en sådan adfærd er passende eller endda beundringsværdig, hvilket kan øge deres sociale status og accept.

Undersøgelsen viste dog også, at højere niveauer af assertiv coping svækkede sammenhængen mellem at være tilskuer til onlinehad og udøver af onlinehad. Dette fund indikerer altså, at det, at reagere på eksponering for onlinehad muligvis kan være med til at reducere sandsynligheden for et aggressivt modsvar.

Holt, Freilich, Chermak & McCauley (2015) lægger sig i forlængelse af disse undersøgelser og peger i deres undersøgelse på, at det i de inddragede cases særligt var de ting, som personen havde set, delt og dyrket på nettet (primært jihad offer videoer), der blev deres primære vej til at begå ekstremistiske handlinger.

Undersøgelsen konkluderer, at der ikke synes at være nogen indikation for, at religion i sig selv er en faktor, der kan føre til veje ind i ekstremisme online, men at det snarere er en række andre faktorer, der gør, at nogle individer føler sig tiltrukket af eksempelvis propagandavideoer.

Der kan derfor heller ikke sættes et 1:1 forhold mellem ekstremistiske holdninger og ekstremistiske handlinger. Den, der udfører ekstremistiske handlinger, er ikke nødvendigvis ideologisk set ekstremist og omvendt; ekstremistiske personer behøver ikke begå ekstremistiske handlinger.

Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
The curious case of Colleen LaRose: Social margins, new media, and online radicalization	Halverson, J. & Way, A.	2012	Media, War & Conflict 2012 vol: 5 (2) pp: 139-153	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
The moderation of online disinhibition and sex on the relationship between online hate victimization and perpetration	Wachs, S. & Wright, M.	2019	Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking 2019 vol: 22 (5) pp: 300-306	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Male youth perceptions of violent extremism: towards a test of rational choice theory	Dhami, M. & Murray, J.	2016	The Spanish Journal of Psychology 2016 vol: 19 pp: E51	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
De radikaliserede børnemedier	Lange, J.	2018	Unge pædagoger 2018 vol: 79 (3) pp: 45-50	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Changing Radicalization to Resilience by Understanding Marginalization	Hayes, S.	2017	Peace Review 2017 vol: 29 (2) pp: 153	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Associations between Witnessing and Perpetrating Online Hate in Eight Countries: The Buffering Effects of Problem-Focused Coping	Wachs, S. Wright, M. & Sittichai, R. et.al.	2019	International journal of environmental research and public health 2019 vol: 16 (20)	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Associations between Bystanders and Perpetrators of Online Hate: The Moderating Role of Toxic Online Disinhibition	Wachs, S. & Wright, M.	2018	International Journal of Environmental Research and Public Health, vol: 15 (9) 2018	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Influences and vulnerabilities in radicalised lone-actor terrorists.	Peddell, D. Eyre, M. McManus, M. & Bonworth, J.	2016	International Journal of Police Science & Management 2016 vol: 18 (2) pp: 63-76	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

Political Radicalization on the Internet: Extremist content, government control, and the power of victim and jihad videos	Holt, T. Freilich J. Chermak, S. & McCauley, C.	2015	Dynamics of Asymmetric Conflict 2015 vol: 8 (2) pp: 107-120	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Høyreekstremisme i Norge: utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier.	Bjørger, T.	2018	Politihøgskolen City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2018 vol: 2018:4	Forskningsbasert publikation

9. Viden og forebyggelsestiltag på uddannelsesniveau

Det fjerde niveau, der viste sig relevant i litteraturen, og som er knyttet til forebyggelse af ekstremisme online samt børn og unge, handler om uddannelse.

En række af de artikler og bidrag, der er inddraget i undersøgelsen, er optagede af, hvordan særligt fagprofessionelle og her oftest indenfor uddannelse, kan være med til at forebygge børn og unges veje ind i ekstremisme online.

De fleste af bidragene peger på, at børn og unge skal uddannes til at være kritiske tænkere, have bedre strategier til at modstå ekstremisme online samt, at der generelt bør være en mere demokratisk kultur i skolerne.

Det er også på dette niveau, at anbefalingerne i publikationerne ikke er nogen, der direkte er forsket i, i forhold til eksempelvis implementering og effekt, men snarere forståelser, tiltag og anbefalinger forfatterne peger på som ideer til, hvordan der på baggrund af deres andre resultater kan og bør arbejdes med forebyggelse.

Hovedpointer

- Uddannelsesinstitutioner spiller en særlig rolle i relation til forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge
- Der kan være modstridende forhold mellem skolens formål og ønsket om at forebygge ekstremisme online
- Børn og unge skal gennem uddannelse klædes bedre på til at kunne modstå ekstremisme online

Videnshuller

- Der mangler viden om, hvordan forebyggelse af ekstremisme online kan knyttes didaktisk til skolens formål - herunder i særlig grad til konkrete fag-faglige moduler og fag

9.1 Inkluderet litteratur

I Wachs & Wright (2019) studie, som blev præsenteret i det tidligere kapitel, var der særligt fokus på, at risiciene skulle findes gennem personlige og miljøbestemte faktorer, hvor også de(n) unges mentaliseringssevne blev fremhævet som en særlig faktor.

Ud fra deres resultater anbefaler de, at børn og unge skal uddannes til at forstå, at gengæld ikke er nogen god reaktion mod onlinehad, samt at teenagere skal uddannes til at udvikle bedre strategier til at imødegå onlinehad. Desuden peger de på, at det er vigtigt at uddanne børn og unge til at forstå, at helt almindelige basale menneskerettigheder og demokratiske værdier også gælder online.

Også Wachs, Wright, Sittichai, Singh et al.'s (2019) undersøgelse viste, at det er mere sandsynligt, at tilskuere til onlinehad også bliver udøvere af onlinehad samt at assertive strategier (til at kunne respektere egne rettigheder og behov), tydeliggøres i denne sammenhæng. På baggrund af deres

resultater fremhæver de, at der er et behov for at børn og unge uddannes i selvtillidsoplæring samt trænes i mediefærdigheder og i programmer til forebyggelse af onlinehad.

Ifølge forfatterne kunne sådanne programmer sigte mod at styrke unge til at kunne modstå gruppepres, ikke at deltage i onlinehad samt at forsvare sig uden at blive offensive overfor andre – herunder også at øge deres self-efficacy (deres tro på sig selv i forskellige situationer). Forhold der alle sammen forholder sig særligt til børn og unges kognitive udvikling og adfærd om end selve uddannelsesprogrammerne anbefales at ligge i skolen.

I undersøgelsen peges der dog også på tiltag, der mere konkret knytter sig til skolens opgave. Forfatterne fremhæver eksempelvis, at uddannelse i mediefærdigheder kan være med til at lære unge at være mere opmærksomme på, hvem der har adgang til deres data, hvordan de kan blokere folk, der deler online hadmateriale, hvordan de kan gemme beskeder/ billeder som bevis (f.eks. ved at kopiere eller tage skærbilleder), og hvordan de kan anmelde onlinehad-materiale til sociale webfora.

Det fremhæves også, at etiske læsefærdigheder kan være en fordel i forsøget på at reducere online had, da andre undersøgelser viser, at børn og unge med stærke etiske medie-kompetencer er mindre sårbare over for at blive online ofre, samt bedre i stand til at vurdere deres adfærd og de deraf følgende konsekvenser.

Og sidst, men ikke mindst, fremhæver undersøgelsen, at man yderligere kan indføre peer-mentoring-træningsgrupper, hvor jævnaldrende bruges som trænere og rollemodeller for andre børn og unge. Dog fremgår det ikke tydeligt, hvordan dette kan struktureres didaktisk.

Gemmerli (2015) er også optaget af, hvilke metoder der synes at være brugbare i forsøget på at forebygge ekstremisme online. I artiklen præsenteres en diskussion af, hvorvidt modnarrativer er den rigtige metode til at bekæmpe online radikaliserings og konklusionen er, at dette ikke er tilfældet. I stedet bør forebyggelsesarbejdet starte offline med at uddanne de unge til at forstå sociale mediers virkemåder samt til at udvikle en kritisk tænkning og en åben demokratisk kultur.

Af anbefalinger fremhæver Gemmerli (2015), at unge bør uddannes i digitale kundskaber, der gør dem bedre i stand til at forstå de sociale mediers virkemåder og til at gennemskue manipulation på nettet.

I Torres & Taynes (2017) artikel beskrives det, hvordan en metode, hvor latinamerikanske elever i tredje til femte klasse i et afterschool program, arbejder med et litterært forløb med helteskikkelser og modstandere. Ønsket med studiet er at vise, hvordan et sådant forløb kan give eleverne mulighed for at udvikle modnarrativer ift. svære problemstillinger så som racisme og fremmedhad.

Selv om latinamerikanske elever ikke synes at falde indenfor desk researchens kriterier om overførbare, er det medtaget, da undersøgelsens indhold og metode lever op til disse krav.

Mere konkret diskuterer artiklen, hvordan superheltegenren, forankret i ungdommens egne livserfaringer og i et særligt rum og projekt, kan fungere som en modverden og herigennem give de latinamerikanske elever muligheden for at skabe modnarrativer på en sådan måde, at det kan være med til at skabe et "kritisk håb" i relation til undertrykkende politiske diskurser.

Forfatterne fandt, at superheltegenren støttede nogle latinamerikanske elever i at udvikle modnarrativer, der beskæftigede sig med og som modstod det øgede fremmedhad og den racistisk diskurs, der blev skabt af den daværende præsidentkampagne i 2016.

Disse modnarrativer gjorde det muligt for eleverne at deltage i kritisk håb om at forestille sig en bedre og mere retfærdig verden.

Resultaterne peger på, at superheltegenren kan støtte latinamerikanske elever i at diskutere, afvikle og imødegå hadefulde diskurser, mens de stræber efter håb.

Arbejdet med superheltegenren på mellemtrinnet kan således ifølge forfatterne være virksomt og støttende i forhold til at diskutere, afvikle og imødegå hadefulde diskurser, mens der stræbes efter håb og bedre tider.

Efter et arbejds møde i uddannelsesgruppen i EU's RAN (Radicalisation Awareness Network) gruppe på uddannelsesområdet skrev Lenos & Krasenberg (2017) en lille rapport med det formål at give vejledning til udviklere af mediekendskabsprojekter, der gerne ville bidrage til PVE (prevention of violent extremism) gennem deres arbejde.

I deres rapport fremhæver de, at lærerne først og fremmest må have viden om media literacy (praksisser, der giver adgang til kritisk at kunne evaluere og forstå, hvordan medier kan manipuleres), samt viden om hvordan propaganda og ekstremistiske budskaber fungerer og kan påvirke børn og unge. Derudover lægger rapporten op til, at lærerne kan trække på gæstelærere, såsom eksempelvis journalister med viden om, hvordan medier virker.

Samtidig er det vigtigt, at lærerne får viden om, hvordan de mere konkret kan gribe arbejdet an, og lærerne må reflektere over deres egne biases, før de kaster sig ud i dialog med eleverne.

Rapporten tydeliggør, at det er vigtigt med en inkluderende og anerkendende tilgang, så eleverne ikke føler sig forkerte i dialogen, men selv om rapporten kommer med en række anbefalinger og metodiske eksempler, peger den helt overordnet på, at der mangler empirisk baserede undersøgelser og evalueringer af konkret gennemførte media literacy projekter i praksis for at vide, om de rent faktisk gør en forskel.

Men der kan også være forhold, der problematiserer og/eller skaber et krydspres, når skolen ønsker at arbejde med forebyggelse af ekstremisme online og veje ind i ekstremisme.

Eksempelvis peger Peddell, Eyre, McManus & Bonworth (2016) i deres studie på, at uddannelse både kan ses som en positiv beskyttende faktor i forebyggelsen af ekstremisme online, men at uddannelse på den anden side også kan skabe en yderligere sårbarhed, hvis man er arbejdsløs og uden yderligere uddannelses- eller jobmuligheder.

Dette synes særligt at gælde for minoritetsunge i Storbritannien, som føler sig diskrimineret på arbejdsmarkedet.

Wachs & Wright (2018) finder også særligt en udfordring forbundet til forebyggelsen af ekstremisme online, når det skal tænkes ind i en uddannelses kontekst.

Deres undersøgelse viste, at højere niveauer af manglende mentaliseringsevne øgede sammenhængen mellem at være tilskuer til og at være udøver af onlinehad.

Forfatterne peger derfor på, at onlinehad ikke bare er et online fænomen, men at det også kan påvirke elevernes almene trivsel og sameksistens i skolen.

Derfor skal skolen forstås som en demokrati-fremmende myndighed, der har som opgave at imødegå onlinehad ved at undervise i passende færdigheder (dvs. mediekendskab, konfliktstrategier, demokratiske og sociale færdigheder), hvilket kan forbedres gennem forebyggelsesprogrammer, der hjælper børn og unge med at forstå de demokratiske værdier samt at forstå grundlæggende menneskerettigheder også gælder for onlineverdenen.

Disse programmer bør dog også have fokus på at fremme empati med ofre, tage offerets perspektiv, omfavne mangfoldighed og lære unge at genkende og tackle onlinehad samt at øge bevidstheden blandt unge om, hvordan online-miljøet påvirker deres egen opførsel.

Øget selvkontrol, indlæringsteknikker til kritisk at overvåge sig selv og fremme evnen til at genkende sociale signaler og selvrefleksion vil således ifølge forfatterne kunne reducere manglende mentaliseringsevne.

I et finsk kvalitativt studie, undersøges det, hvordan det finske skolesystem både er med til at hæmme og fremme forebyggelsen af eksempelvis ekstremisme online, men også ekstremisme i bredere forstand (Niemi, Benjamin, Kuusisto & Gearon, 2018).

Studiet bygger på en dokumentanalyse af særligt to dokumenter - The National Action Plan i Finland samt landets National Core Curriculum for Basic Education.

Undersøgelsen konkluderer, at der er divergerende tilgange indenfor pædagogiske, samfundsmæssige og kulturelle aspekter i relation til forebyggelsen i de to dokumenter – herunder eksempelvis i de underliggende værdier og mål som skolen påstås at fremme.

Analysen, der drives af et Bourdieusk inspireret begreb om "Institutionel Habitus" viser, at der er adskillige måder og problemer, der kan forhindre et individ i at føle tilhør, og at det i stedet kan udrette dem for følelser af at være anderledes og udenfor.

På trods af de gode intentioner i målet om at respektere og pleje den kulturelle og religiøse identitet hos hver elev inden for folkeskolen, er det derfor sandsynligt at begge dokumenter i stedet dikterer de magtfulde nationale hegemonier og det vedvarende ideal om finskhed på en sådan måde, at det skaber blinde pletter for tolerancen og mangfoldigheden i det finske samfund.

Det fremhæves, at hvis ansvaret for forebyggelse af ekstremisme lægges på de uddannelsesmæssige institutioner, så bør strategierne oprettes i et tværfagligt samarbejde mellem eksperter fra uddannelsesvidenskab, beslutningstagere og skoleledere, der også inkorporerer perspektiverne fra de unge, som disse strategier er rettet mod.

Desuden peges der i artiklen på, at de enkelte lærere er begrænset af deres personlige ressourcer, men stadig har den endelige pligt til at sikre en forebyggende praksis, og de skal derfor tilbydes passende uddannelse og muligheder for faglig udvikling.

Derudover bør de uklare retningslinjer for de nødvendige kompetencer, der nævnes i den nationale handlingsplan blive oversat til håndgribelig pædagogisk praksis. Eksempelvis er de fænomener, der er relateret til radikalisering og ekstremisme meget kontekstspecifikke, så al uddannelse, der tilbydes, skal være forskningsbaseret og kontekstualiseret, herunder også terminologien, der bruges til at diskutere emnerne.

Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
The moderation of online disinhibition and sex on the relationship between online hate victimization and perpetration	Wachs, S. & Wright, M.	2019	Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking 2019 vol: 22 (5) pp: 300-306	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Super heroes, villains and politics – elementary youth superhero narratives in an after-school program	Torres, F. & Tayne, K.	2017	English Teaching: Practice & Critique 2017 vol: 16 (3) pp: 375-390	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
How and Why Education Counters Ideological Extremism in Finland	Niemi, P. Benjamin, S. Kuusisto, A. & Gearon, L.	2018	Religions, 2018 vol: 9 (12)	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Associations between Bystanders and Perpetrators of Online Hate: The Moderating Role of Toxic Online Disinhibition	Wachs, S. & Wright, M.	2018	International Journal of Environmental Research and Public Health, vol: 15 (9) 2018	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Influences and vulnerabilities in radicalised lone-actor terrorists.	Peddell, D. Eyre, M. McManus, M & Bonworth, J.	2016	International Journal of Police Science & Management 2016 vol: 18 (2) pp: 63-76	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
Dealing with fake news, conspiracy theories and propaganda in the classroom	Lenos, S. & Krasenberg, J.	2017	RAN Holland	Formidlingstekst

Ekstremisme på nettet – on-line-radikalisering starter off-line	Gemmerli, T.	2015	Danish Institute for International Studies 2015	Formidlingstekst

10. Opsamling

Desk researchen tog afsæt i følgende to undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilken viden eksisterer der om ekstremisme online og veje ind i ekstremisme med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om en række fænomener, der er vurderet særlig relevante for at forstå de indfangningsprocesser, der kan foregå på nettet?
2. Hvilken viden eksisterer der om forebyggelse af ekstremisme online med henvisning til fænomenerne med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om målgrupper, metoder, værktøjer og organisatoriske strukturer, der understøtter den forebyggende indsats?

I desk researchen har fokus således været på at kortlægge viden om ekstremisme online med relevans for forebyggelse blandt børn og unge i Danmark.

Af rapporteringen har været bygget op om et samfundsniveau (herunder også big data), et lokalt niveau, et individniveau samt et uddannelsesniveau.

Derudover er disse niveauer indledt med et kapitel, der tydeliggør en række centrale fænomener i forhold til at belyse de kontekstuelle og betydningsmæssige sammenhænge som ekstremisme online indgår i.

Selvom der ikke er fundet lige meget viden om alle fænomener eller alle niveauer og deres betydning for ekstremisme online, så peger analyserne på, at alle disse fænomener indgår i ekstremistisk indhold på nettet i varierende grad, og har betydning for forståelsen af, hvad der er på spil i ekstremisme online.

I forhold til forebyggelsesperspektivet har afdækningen af undersøgelsesspørgsmålene haft fokus på viden om de forebyggelsesindsatser og tiltag, der knytter sig til børn og unge samt deres færden på nettet.

På samfundsniveauet pegede litteraturen på tiltag såsom styrket retsforfølgelse af spredning af ekstremistisk materiale, redskaber til identificering af hadretorik, blokeringsfiltre samt bortfjernelse af ekstremistisk materiale

På den ene side peger litteraturen på et behov for øgede muligheder for at identificere indhold, censurere og retsforfølge dem, der spreder ekstremistisk propaganda, på den anden side påpeger mange kilder, at fjernelse af indhold og brugere hæmmer politiets efterforskning og i det hele taget ikke har den ønskede effekt. Derfor anbefales det i flere af undersøgelserne at andre forebyggelsestiltag, såsom øget monitorering og tilstedeværelse på internettet, kan give mulighed for interventioner og kontakt med brugerne.

I den forbindelse er IT-tilgange særligt effektive til at skaffe mere detaljeret viden om forskellige typer af onlinehad og deres udbredelse, til at identificere ekstremistisk indhold og ikke mindst til at skaffe viden om hvilke modnarrativer, der synes at have størst effekt. Langt de fleste løsninger fungerer imidlertid kun i kombination med manuel verificering, og flere forskere advarer mod troen på, at IT og big data i fremtiden vil løse udfordringerne med ekstremisme online i forhold til forebyggelse.

På det lokale niveau fremhævede undersøgelserne, at lokalsamfundet kan spille en vigtig rolle i forebyggelsesindsatsen, da det lokale netværk kan fungere som troværdige parter, og det derfor er vigtigt med et tæt samarbejde mellem staten og lokalmiljøet.

Dog syntes der her at mangle gennemgribende viden om inddragelse af familie og netværk, og eksempelvis forældre og venner synes fraværende i forhold til forebyggelse af ekstremisme online knyttet til børn og unge.

Individniveauet var præget af individorienterede forklaringer på de risikoforhold, der gør sig gældende for, hvorfor børn og unge risikerer at blive radikaliseret online. Her var der særligt fokus på børn og unge i udsatte positioner, længsel efter tilhør, ensomhed, tidligere kriminalitet m.m., der blev peget på som af betydning.

Derudover viste undersøgelserne også, at drenge syntes at være mere udsatte end piger for at blive udøvere af og ofre for onlinehad, samt at ofre og tilskuere til onlinehad var mere tilbøjelige til også selv at blive udøvere af onlinehad.

Det undersøgelserne ikke syntes at indfange var især viden om ressourcestærke børn og unges veje ind og ud af ekstremisme online, viden om børn og unge i forskellige aldre og udviklingstrin samt mere systematiske undersøgelser af selv-radikalisering online særligt tilknyttet børn og unge.

Uddannelsesniveaet viste, at uddannelsesinstitutioner spiller en særlig rolle i relation til forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge, samt at der kan være modstridende forhold mellem skolens formål og ønsket om at forebygge ekstremisme online.

Generelt var der i undersøgelserne bred enighed om, at børn og unge gennem uddannelse skal klædes bedre på til at kunne modstå ekstremisme online og på dette niveau var der særligt mangel på viden om, hvordan forebyggelse af ekstremisme online kan knyttes didaktisk til skolens formål - herunder også i særlig grad til konkrete fag-faglige moduler og fag.

11. Bilag 1- Metode

I dette bilag beskrives den metode, der ligger til grund for desk researchen.

Her gennemgås undersøgelsens overordnede design ligesom også undersøgelsens enkelte faser udfoldes og beskrives.

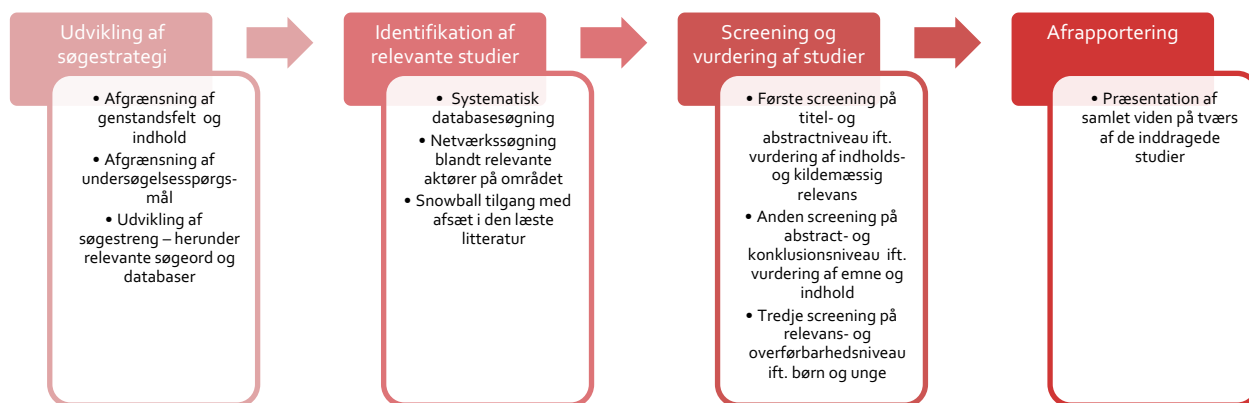
Selve desk researchen har fulgt almen praksis for systematiske litteraturstudier, hvilket betyder, at litteratursøgningen er foretaget indenfor et afgrænset område i relation til både emne, tid og sted.

De udvalgte publikationer er blevet brugt til at danne grundlag for en analytisk tværlæsning med det formål at skabe en oversigt over hvilke temaer, der gør sig gældende og som synes relevant for undersøgelsens formål.

Selve analysen bygger på en tematisk tilgang hvilket betyder, at tværlæsningerne i særlig grad har gjort det muligt at organisere, udforske og finde mønstre i den viden, som er blevet indsamlet i kortlægningen.

Denne metode er særlig relevant, når ønsket er at læse på tværs af både dokumenttyper, såsom eksempelvis fagfællebedømte tidsskriftartikler, forskningsbaserede publikationer, formidlingstekster, monografier og avisartikler.

Desk researchen er bygget op gennem fire faser, hvoraf hver fase indeholder en række processer og tilgange.

Udvikling af søgestrategi

Desk researchen blev indledt med udviklingen af en søgestrategi i tæt samarbejde med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme. Strategien blev udarbejdet som en søgeprotokol, hvor igennem det blev beskrevet hvilket genstandsfelt og indholdsmæssige afgrænsninger søgningen skulle have⁶.

Selve søgestrategien tog afsæt i to undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilken viden eksisterer der om ekstremisme online og veje ind i ekstremisme med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om en række underfænomener, der er vurderet særlig relevante for at forstå de indfangningsprocesser, der kan foregå på nettet?
2. Hvilken viden eksisterer der om forebyggelse af ekstremisme online med henvisning til fænomenerne med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om målgrupper, metoder, værktøjer og organisatoriske strukturer, der understøtter den forebyggende indsats?

De to undersøgelsesspørgsmål har således ligget til grund for udviklingen af søgeprotokollen samt søgestrategi, søgestrengte, valg af databaser samt in- og eksklusionskriterier.

Begge undersøgelsesspørgsmål er endvidere blevet tydeliggjort i forhold til en række undertemaer herunder også geografi, sprog, tid m.m.

I nedenstående tabel tydeliggøres det, hvordan undersøgelsesfeltet er blevet afgrænset for henholdsvis undersøgelsesspørgsmål 1 og undersøgelsesspørgsmål 2. De to spørgsmål har således fulgt den samme afgrænsning.

Afgrænsning	Inkluderet
Målgruppe	Litteraturkortlægningen om viden om ekstremisme online og forebyggelse målrettes børn og unge fra 0-25 år og kan være målrettet både drenge og piger. Samtidig kan forebyggelse også målrettes forskellige niveauer, mod henholdsvis børn og unge, der endnu ikke er i risiko for veje ind i ekstremisme online (opbyggende), børn og unge i risiko for ekstremisme online (foregribende) samt børn og unge, der allerede indgår i en ekstremistisk kontekst (indgribende). Derudover inkluderes også indsatser, der er målrettet professionelle, der er beskæftiget inden for området.

⁶ Søgestrategien samt de enkelte søgninger er udviklet og foretaget i samarbejde med bibliotekar Palle Vesth Nielsen og Birgitte Sass fra Professionshøjskolen Absalon samt Anne-Marie Fiala Carlsen fra UCL.

Geografisk afgrænsning	Danmark, Norge, Sverige, Finland, Canada, USA, Australien, New Zealand, Holland, Tyskland, Belgien, Storbritannien, Frankrig, Italien og Spanien
Sproglig afgrænsning	Engelsk, dansk, norsk og svensk
Metodisk afgrænsning	Til begge undersøgelsesformål inkluderes forskningsbaserede undersøgelser, analyser og publikationer af forskningsmæssig karakter såvel som evalueringer eller analyser gennemført af konsulentbureauer, tænketanke og offentlige eller private organisationer Der søges efter en bred vifte af metodiske design, herunder systematiske reviews, eksperimentelle design, kvasi-eksperimentelle design samt kvalitative og kvantitative studiedesign. Desuden inddrages publikationer af forskningsformidlende karakter, om end det er et krav, at publikationen kan downloades eller tilgås som et selvstændigt dokument.
Tidsmæssig afgrænsning	2010-2019
Databaser	<i>Bibliotek.dk, Den Danske Forskningsdatabase, Libris, Diva, Unit, CRISTIN, Scopus, Web of Science, Ebsco, Proquest</i>

Selve søgningerne er foregået på henholdsvis engelsk, dansk, svensk og norsk med afsæt i en kombination af nedenfor præsenterede søgestrengene S1, S2 og S3. De engelske, svenske og norske søgestrengene er blevet til gennem oversættelse af de danske søgestrengene, og er endvidere blevet kvalificeret af fagpersoner med viden om feltet samt med det respektive sprog som deres modersmål.

S1	((radikaliserin*)) or ((antiradikalisering*)) or (("ekstremisme online*")) or (("online chikane*")) or (("online radikalisering*")) or (("online rekruttering*")) or (("højre ekstremisme*")) or (("højreekstremisme*")) or (("venstre ekstremisme*")) or (("venstreekstremisme*")) or ((fremmedhad*)) or ((hadtale*)) or ((hadpropaganda*)) or ((salafism*)) or ((jihad*)) or (("online terrorisme*"))
S2	((afværge*)) or ((undgå*)) or ((bekæmpe*)) or ((forebygge*)) or ((imødegå*))
S3	((online*)) or ((internet*)) or ((snapchat*)) or ((facebook*)) or ((youtube*)) or ((cyber*)) or ((media*)) or ((web*)) or (("dark web*")) or (("deep web*")) or ((4chan*)) or ((8chan*)) or ((meme*)) or ((cyberspace*)) or ((Instagram*)) or (("social media*")) or ((online*)) or ((internet*)) or ((snapchat*)) or ((facebook*)) or ((youtube*)) or ((cyber*)) or ((media*)) or ((web*)) or (("dark web*")) or (("deep web*")) or ((4chan*)) or ((8chan*)) or ((meme*)) or ((cyberspace*)) or ((instagram*)) or (("sociale medier*")) or (("social media*"))

Identifikation af relevante undersøgelser

I desk researchens anden fase blev selve søgningerne foretaget. Søgningerne er lavet i en række nationale og internationale databaser. Derudover er der inddraget relevant litteratur gennem dialog med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, samt en række videnspersoner på området. Sidst, men ikke mindst, er snowballingmetoden anvendt ved kilder fundet gennem allerede lokaliseret litteratur.

Fra Danmark er der blevet søgt i **bibliotek.dk**, der er nationalbasen fra Danmark. I bibliotek.dk registreres alt, hvad der udkommer i Danmark, samt der registreres alt, hvad der findes på danske folke- og forskningsbiblioteker.

Derudover er der blevet søgt i **Den Danske Forskningsdatabase**, hvor undervisere fra universiteterne og professionshøjskolerne har indberetningspligt om deres vidensproduktion, hvilket burde få opsamlet de materialer, der ikke bliver opfanget af bibliotek.dk, eller er vidensprodukter som ikke er en del af nationalbibliografien.

Fra de nordiske lande er der fra Sverige blevet søgt i **Libris** som registrerer eksamensopgaver og afhandlinger fra 170 svenske universitets-, højskole- og forskningsbiblioteker foruden 20 svenske folkebiblioteker.

Fra Sverige er der også blevet søgt i **Diva**, som er en "pendant" til Den Danske Forskningsbase, for at afdække vidensproduktionen fra universiteterne og de højere svenske læreanstalter.

Fra Norge er der blevet søgt i **Unit**, som er fælleskatalog for alle norske universitetsbiblioteker, Nasjonalbiblioteket og en række andre norske fag- og forskningsbiblioteker.

CRISTIN er tredelt, hvor der er blevet søgt i *Forskningsresultater NVI*, der henviser til videnskabelig vidensproduktion i Norge.

Fra de store internationale databaser er der blevet søgt i Elseviers **Scopus**, der er en emnemæssigt allround base, hvor de cirka 35.000 af de registrerede tidsskrifter er peer reviewed.

Der er også blevet søgt i **Web of Science**, som er en af verdens største og mest anerkendte citationsdatabaser, som registrerer de mest anerkendte tidsskrifter og konferencepublikationer inden for alle fagområder.

Endelig er der blevet samsøgt i følgende specialbaser fra Ebsco paraplyen **Teacher Reference Center, ERIC, PsycInfo, Social Sciences Full Text, Academic Search Premier, British Education Index, Education Research Complete, Open Dissertations og Political Science Complete**.

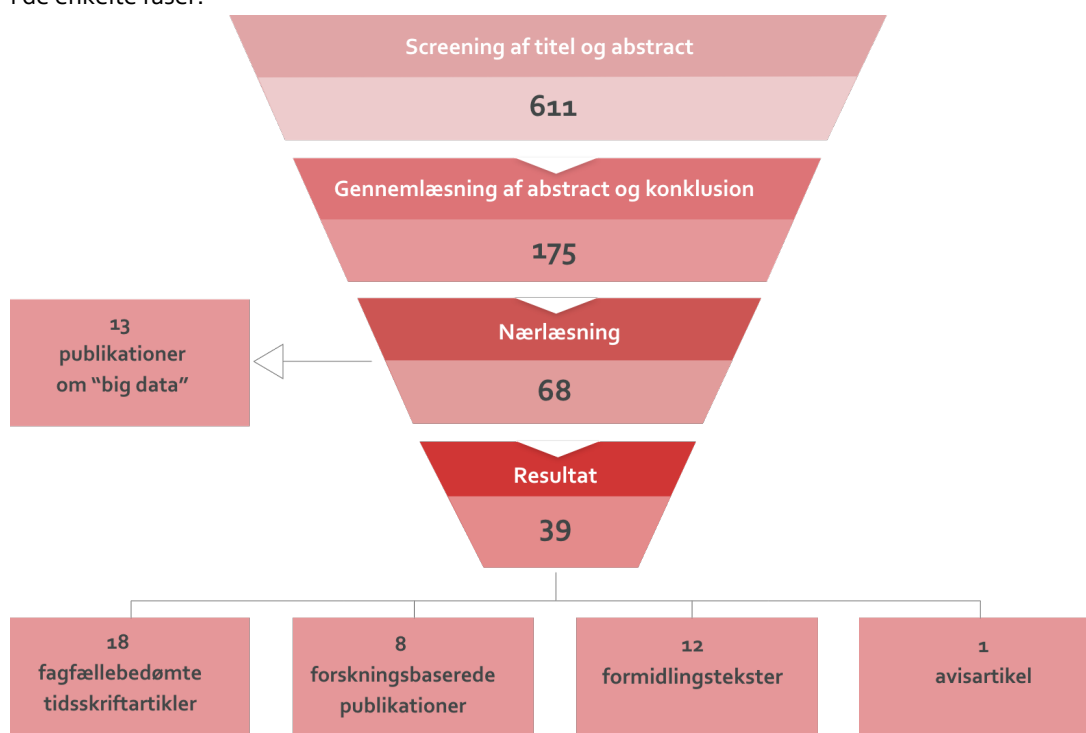
Afslutningsvis er der blevet søgt i **Proquest**, som dækker emnemæssigt meget bredt internationalt.

Screening og vurdering af undersøgelser

Efter søgningerne, er de identificerede publikationer blevet screenet gennem tre sammenhængende faser.

Fase 1	I denne fase er publikationerne systematisk blevet kritisk vurderet på titel- og abstractniveau ift. vurdering af indholds- og kildemæssig relevans. Hvis der har været tvivl, er publikationerne gået med videre i fase 2.
Fase 2	I anden screening er publikationerne blevet vurderet på baggrund af abstracts og konklusioner ift. emne og indhold
Fase 3	I den sidste fase er publikationerne blevet vurderet på baggrund af nærlæsninger ift. et relevans- og overførbarhedsniveau i relation til børn og unge i en dansk kontekst.

Konkret kan det tydeliggøres således, hvordan samt hvor mange af publikationerne, der er indgået i de enkelte faser:

Resultatet af søgningen var 611 publikationer, der blev fundet på baggrund af en kombination af S1, S2 og S3 i de ovenstående databaser, relevant litteratur indhentet gennem dialog med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme og en række videnspersoner på området samt snowballingmetoden.

Efter første screening på abstract- og titelniveau blev 175 publikationer valgt ud til at gå videre til anden screening.

I anden screening blev publikationerne vurderet ift. emne og indhold på baggrund af abstracts og konklusioner og her kom 68 videre til tredje screening. Her blev det tydeligt, at der særligt var 13 publikationer, der knyttede sig til big data. Disse blev sorteret fra og udfoldes analytisk i rapportens kapitel 6. Begrundelsen herfor er, at disse publikationer ikke i særlig grad knytter sig til børn og unge perspektivet, men stadig er væsentlige i en kortlægning af viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme online.

Ved tredje screening blev de udvalgte 68 publikationer nærlæst og vurderet ift. deres relevans og overførbarhed i relation til børn og unge i en dansk kontekst, og her endte vi på 39 publikationer.

Desk researchen er således bygget op omkring 39 publikationer, herunder 18 fagfællebedømte tidsskriftartikler, 8 forskningsbaserede publikationer, 12 formidlingstekster samt 1 avisartikel.

Afrapportering

I kortlægningens endelige fase er alle inkluderede publikationer analyseret med det formål at præsentere de temaer og den viden, der viste sig i tværlæsningerne.

Selve analysearbejdet har været deduktivt, hvilket har haft til formål at identificere temaer og tendenser indenfor forebyggelse af ekstremisme online og veje ind i ekstremisme med særlig overførbarehed til børn og unge.

12. Bilag 2 – Litteraturlister

12.1 Litteratur relateret til forskningsspørgsmålene

	Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
1	European Union responses to terrorist use of the Internet	Argomaniz, J.	2015	Cooperation and Conflict 2015 vol: 50 (2) pp: 250-268	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
2	Den skjulte sandhed. Konspirationsteorier, magt og konflikt	Borckhoff, M., Peters, R.A. & Thorup, M.	2018	Forlaget Klim	Forskningsbaseret publikation
3	It's Complicated. The social lives of networked teens	Boyd, D.	2014	Yale University Press	Forskningsbaseret publikation
4	Høyreekstremisme i Norge : utviklings-trekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier.	Bjørge, T.	2018	Politihøgskolen City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2018 vol: 2018:4	Forskningsbaseret publikation
5	Intermediaries and Hate Speech: Fostering Digital Citizenship for our information age	Citron, D. & Norton, H.	2011	Boston University Law Review 2011 vol: 91	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
6	Male youth perceptions of violent extremism: towards a test of rational choice theory	Dhami, M. & Murray, J.	2016	The Spanish Journal of Psychology 2016 vol: 19 pp: E51	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
7	Ekstremisme på nettet – Kampen mod online-radikalisering starter offline	Gemmerli, T.	2015	Danish Institute for International Studies 2015	Formidlingstekst
8	Online-radikalisering. Forebyggelse på internettet	Gemmerli, T.	2015	Danish Institute for International Studies 2015	Forskningsbaseret publikation

9	Giv plads til antidemokratiske ytringer	Gemmerli, T.	2016	Danish Institute for International Studies 2016	Formidlingstekst
10	The curious case of Colleen LaRose: Social margins, new media, and online radicalization	Halverson, J. & Way, A.	2012	Media, War & Conflict 2012 vol: 5 (2) pp: 139-153	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
11	Misinformation and Polarization in a High-Choice Media Environment: How Effective are Political Fact-Checkers	Hameleers, M. & van der Meer, T.	2019	Communication Research	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
12	Changing Radicalization to Resilience by understanding Marginalization	Hayes, S.	2017	Peace Review 2017 vol: 29 (2) pp: 153	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
13	Political Radicalization on the Internet: Extremist content, government control, and the power of victim and jihad videos	Holt, T. Freilich J. Chermak, S. & McCauley, C.	2015	Dynamics of Asymmetric Conflict 2015 vol: 8 (2) pp: 107-120	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
14	Omtanke online	Johannesen, H.	2019	Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme	Formidlingstekst
15	Et statsligt debattørkorps skal forhindre online radikalisering	Kjeldtoft, S. & Abrahamsen, S. et. al	2016	Information Month: 10 Day: 12 2016 pp: 6-7	Avisartikel
16	Goatse & tubgirl. Mannlige online-subkulturer og deres ha-tobjekter	Krüger, S.	2019	Journal of Language Aggression and Conflict 2018 vol: 6 (1) pp: 79-106	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
17	De radikaliserede bør-nemedier	Lange, J.	2018	Unge pædago-ger	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

				2018 vol: 79 (3) pp: 45-50	
18	Dealing with fake news, conspiracy theories and propaganda in the classroom	Lenos, S. & Krasenberg, J.	2017	RAN Holland	Formidlingstekst
19	Othering the West in the online Jihadist propaganda magazines Inspire and Dabiq	Lorenzo-Dus, N. & Macdonald, S.	2018	Journal of Language Aggression and Conflict 2018 vol: 6 (1) pp: 79-106	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
20	Nettets vildveje	Medierådet	2018	Medierådet	Formidlingstekst
21	LIKE. Shitstorme, fake news, fear of missing out. What's not to like?	Mehlsen, C. & Hndricks, V.F.	2019	Center for Information og Boblestudier, CIBS, Københavns Universitet	Formidlingstekst/ internetressource
22	A survey and critical analysis of council of Europe strategies for countering "hate speech"	McGonagle, T.	2012	The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses 2012 pp: 456-498	Forskningbaseret publikation
23	Vrede unge mænd. Viden om ekstreme online fællesskaber	Mogensen, C. & Rand, S.H.	2019	Center for Digital Pædagogik	Formidlingstekst
24	How and Why Education Counters Ideological Extremism in Finland	Niemi, P, Benjamin, S. Kuusisto, A. & Gearon, L.	2018	Religions, 2018 vol: 9 (12)	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
25	Influences and vulnerabilities in radicalised lone-actor terrorists.	Peddell, D. Eyre, M. McManus, M. & Bonworth, J.	2016	International Journal of Police Science & Management 2016 vol: 18 (2) pp: 63-76	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

26	Right-Wing Populism and Mediated Activism: Creative Responses and Counter-Narratives	Poole, E. & Giraud, E.	2019	Open Library of Humanities 2019 vol: 5 (1)	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
27	RAN Policy & Practice Workshop - Narratives and Strategies of Far-Right and Islamist Extremists	Smit, Q. & Meines, M.	2019	RAN Centre of Excellence	Formidlingstekst
28	Propaganda i en ekstremistisk sammenhæng — Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme	Richards, J.	2019	Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme	Forskningsbaseret publikation
29	RAN Guidelines for effective alternative and counter-narrative campaigns	Ritzmann, A.	2017	RAN Holland	Formidlingstekst
30	Metoder i arbejdet med radikaliserings	Social- og Integrationsministeriet	2012	Social- og Integrationsministeriet 2012	Formidlingstekst
31	Preventing Terrorism Together: A Framework to Provide Social Media Anti-Radicalization Training for Credible Community Voices	Staniforth, A. & Nitsch, H.	2014	Emerging Trends in ICT Security Publisher: Elsevier 2014 pp: 549-556	Forskningsbaseret publikation
32	Forebyggning av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett	Sunde, I.	2013	City: Oslo Publisher: Politihøgskolen 2013	Forskningsbaseret publikation
33	Using principles of community policing to address online radicalization to violence	Sutherland, D.	2013	The Police Chief 2013 vol: 80 (2) pp: 28	Formidlingstekst

34	Super heroes, villains and politics – elementary youth superhero narratives in an after-school program	Torres, F. & Tayne, K.	2017	English Teaching: Practice & Critique 2017 vol: 16 (3) pp: 375-390	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
35	"Breivik is my hero": The dystopian world of extreme right youth on the internet	Turner-Graham, E.	2014	Australian Journal of Politics and History 2014 vol: 60 (3) pp: 416-430	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
36	Associations between Bystanders and Perpetrators of Online Hate: The Moderating Role of Toxic Online Disinhibition	Wachs, S. & Wright, M.	2018	International Journal of Environmental Research and Public Health, vol: 15 (9) 2018	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
37	Associations between Witnessing and Perpetrating Online Hate in Eight Countries: The Buffering Effects of Problem-Focused Coping	Wachs, S. Wright, M. & Sittichai, R. et.al.	2019	International journal of environmental research and public health 2019 vol: 16 (20)	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
38	The moderation of online disinhibition and sex on the relationship between online hate victimization and perpetration	Wachs, S. & Wright, M.	2019	Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking 2019 vol: 22 (5) pp: 300-306	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
39	RAN C&N meeting on dissemination strategies and building online multi-platform networks	No author	2019	RAN	Formidlingstekst

12.2 Litteratur relateret til IT-tilgange til forebyggelse/Big Data

	Titel	Forfatter	Årstal	Kilde	Publikationstype
1	Normative Change and Culture of Hate: An Experiment in Online Environments	Álvarez-Benjumea, A. & Winter, F.	2018	European Sociological Review, 2018, vol: 34, no. 3, pp. 233-237.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
2	Social media analytics to identify and counter islamist extremism: Systematic detection, evaluation, and challenging of extremist narratives online	Arpinar, I.B. Kursuncu, U. & Achilov, D.	2016	Proceedings - 2016 International Conference on Collaboration Technologies and Systems, CTS 2016, pp. 611-612.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
3	Can Online Ads Help Prevent Violent Extremism?	Boyle, K.	2019	Chicago Policy Review (Online), The University of Chicago	Formidlingsartikel
4	Hate speech review in the context of online social networks.	Chetty, N. & Alathur, S.	2018	Aggression & Violent Behavior, 40, 2018, pp. 108-118.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
5	Understanding the Roots of Radicalisation on Twitter	Fernandez, M., Asif, M. & Alani, H.	2018	Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science - WebSci '18, Open Research Online, The Open University, Amsterdam.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
6	Antiracism apps: framing understandings and approaches to antiracism education and intervention	Lentin, A. & Humphry, J.	2017	Information, Communication and Society, 2017, vol: 20, no. 10, pp. 1539-1553	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
7	Mapping Twitter hate speech towards social and sexual minorities: a lexicon-based	Lingiardi, V. et. al.	2019	Behaviour & Information Technology, 2019, pp. 1-11.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

	approach to semantic content analysis				
8	Towards the Automatic Identification and Monitoring of Radicalization Activities in Twitter	López-Sánchez, D. et al.	2018	Communications in Computer and Information Science, vol: 887, pp. 589-599.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
9	Thou shalt not hate: Countering online hate speech	Mathew, B. et al.	2019	Proceedings of the 13th International Conference on Web and Social Media, ICWSM 2019, pp. 369-380.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
10	Characterizing usage of explicit hate expressions in social media	Mondal, M. et al.	2018	New Review of Hypermedia and Multimedia, vol: 24, no. 2, pp. 110-130	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
11	A Storm on the Horizon? "Twister" and the Implications of the Blockchain and Peer-to-Peer Social Networks for Online Violent Extremism	Mott., G.	2019	Studies in Conflict & Terrorism, vol: 42, Nos. 1-2, 2019, 206-227.	Fagfællebedømt tidsskriftartikel
12	Hate speech: A quality of service challenge	Oboler, A. & Connelly, K.	2015	IC3e 2014 - 2014 IEEE Conference on e-Learning, e-Management and e-Services, pp. 117-121.	Forskningsbaseret publikation (conference proceeding)
13	Contesting #StopIslam: The Dynamics of a Counter-narrative Against Right-wing Populism	Poole, E., Giraud, E. & de Quincey, E.	2019	Open Library of Humanities, vol: 5, no. 1, 2019, pp. 1-39	Fagfællebedømt tidsskriftartikel

